

rodarummet.org • #206 sedan 1969

socialistisk
teoretisk
tidskrift

röda rummet.

#4
2024

Kära läsare #206

Vi har gått in i ett nytt år. Vad betyder det? Kanske ingenting. Marxisten Antonio Gramsci konstaterade syrligt att han hatar nyår. Ett tidsbundet nyår som gör ett handelsföretag av livet lurar oss att tro att historien börjar om på nytt vid på förhand bestämda datum. Vi förlorar siktet på kontinuiteten, att världen trots alla nyårslöften om förändring är misstänkt lik förra årets eller förra decenniets värld. Verkliga nyår, skriver Gramsci, är de dagar som överraskar oss, som spelar historien ett spratt genom att plötsligt styra den i en annan riktning än den som dagen innan framstod som naturlig och nödvändig. Ett nytt år i den meningen kanske börjar med att en regim som den i Syrien plötsligt faller samman. Kanske börjar det med att Hamnarbetarförbundets medlemmar röstar igenom ett förslag om att införa en blockad mot frakt av krigsmateriel till Israel och därmed påminner resten av samhället om att fackföreningar kan vara mer än byråkratiserade serviceorgan. Sådana nyår kan inte förutsägas utan bara konstateras i efterhand. De är heller inte eviga. Varje generation måste uppfinna sina egna nyår. Det låter nog pretentiöst. Men i grunden handlar det om något viktigt: Hur kan vi skapa verkliga förutsättningar för förändringar som är mer djupgående och bestående än en ny diet, ett upptrappat träningsprogram eller minskad konsumtion?

I det här numret ger vi plats för den frågan genom ett symposium kring **Toivo Jokkalas** och **Per-Anders Svärds** nyligen utkomna bok *Rörelsesocialism: Tjugosju teser om samhällsförändring underifrån*. Vi bad **Lotte Schack**, **Maria Sundvall** och **Ludvig Sunnemark** läsa och kommentera boken samtidigt som vi låter författarna själva svara med en egen kommentar. Syftet med boken är ju inte att säga det sista ordet om vad som bör

göras utan snarare att väcka en diskussion om hur vänstern i bred bemärkelse kan organisera sig för att växa till en motmakt som på allvar kan utmana den auktoritära högern.

Här följer ett axplock av övrigt innehåll i detta nummer. **Anders Karlsson** analyserar läget i Syrien efter det att Bashar Assads regim föll samman. En aktivist från klimatrörelsen **Ta tillbaka framtiden!**, som samlar unga mellan 12-30 år, presenterar gruppen, dess syfte och strategi. De vill skapa en hoppfull radikal gemenskap genom att kombinera aktioner och protester mot det fossila kapitalet och kampanja för positiva förändringar som avgiftsfri kollektivtrafik. **Maria Wallstam** diskuterar de växande problemen med fusk och arbetslivskriminalitet i den svenska byggsektorn. Med utgångspunkt i den uppmärksammade arbetsplatsolyckan i Sundbyberg 2023 argumenterar hon för att de usla och farliga arbetsvillkoren i byggsektorn är resultatet av en ekonomisk och politisk struktur som låter kortsiktiga spekulativa aktörer dominera. **Lotte Schack** frågar sig hur författaren Sally Rooney's politiska ställningstaganden kommer fram i hennes hyllade och av en bred publik lästa romaner. I kritikavdelningen **Röda tråden** finner du som vanligt recensioner av nyutkommen politisk litteratur.

Med allt detta hoppas vi rikta ljus mot några av de frågor vi behöver

ställa oss och de rörelser vi behöver bygga för att en gång kunna se tillbaka på 2025 som ett verkligt gott nytt år.

I DETTA NUMMER

>4

Vad är bosättarkolonialism?

>11

I solidaritet mot antisemitism

>16

*Vem tar risken när marknaden
aureglaras?*

>21

Rörelsesocialism

>30

*Klimatkamp genom
gemenskap*

>34

*Klass, kärlek och
populärlitteratur*

>37

*Vad händer i Syrien
efter Assads fall?*

>41

Den röda tråden

Vad är bosättarkolonialism?

De senaste månaderna har begreppet bosättarkolonialism fått förnyad uppmärksamhet, särskilt i samband med Israels pågående folkmord på palestinier. I den här essän ger **Felicia Wartainen** en introduktion till bosättarkolonialismens begreppshistoria och politiska relevans.

Iden avslutande delen av Vilhelm Mobergs epos *Utvandrarna* beskrivs en klippa i närheten av familjen Nilssons nybygge – som med anledning av sin form döpts till “The Indian Head”:

Ett nytt släkte hade kommit och upptagit det försvunnas rum. Så utplånar ett folk ett annat från jordens yta, och jorden diar de dödas blod och grönskar och blommor som förr för de levande. The Indian Head står fortfarande kvar, lummig och grön och lövkrönt om sommaren, avlövad och naken om vintern. Ur ögonen faller det alltjämt stenblock, som samlar sig på marken vid sandstensklippans fot. I stenens eviga orörlighet begråter Indianen ännu idag sina döda.

Själva klippan i Mobergs romansvit – om än sannolikt fiktiv – är belägen på högst verkligt Anishinaabe/Ojibwe-land, i trakterna kring Taylors Falls och sjön Ki-Chi-Saga i den amerikanska delstaten Minnesota. På denna plats, där “ingen tidigare gått fram i bondens ärenden”, växer Nya Duvemåla fram i en skildring som på ett emblemiskt sätt illustrerar den dubbla process som historikern Jean O’Brien, själv medlem av White Earth Ojibwe-nationen, har beskrivit som “firsting and lasting”.

I Mobergs värld blir den inhemska figuren Indianen den Sista (“the Last”): en symbol för ett försvinnande folk, nära utplåning, ett offer för en obeveklig historisk process där urfolkens öde framställs som en oundviklig undergång. Samtidigt framträder Karl-Oskar, Kristina och deras ättlingar som de Första (“the First”): de som tämjer vildmarken, etablerar boplatser,

kultiverar jorden, namnger landskapet och bygger samhällets institutioner.

Detta “firsting and lasting” – att medvetet eller omedvetet osynliggöra och undanröja urfolkens existens genom idéer om “vem som var först och sist” – präglar inte bara ett av det mest älskade och hyllade verket i svensk litteraturhistoria, utan kan även sägas sammanfatta den grundläggande logiken i vad som kommit att kallas “bosättarkolonialism”. En specifik typ av kolonialism, som kanske enklast sammanfattas som en kolonial ordning där själva marken och territoriet står i fokus – inte bara som en plats att exploatera, utan som något att erövra och omskapa. Det är en kolonialism som inte nöjer sig med att suga ut arbetskraft eller resurser – den måste göra landet till sitt, på bekostnad av de som redan bor där.

Enligt denna logik utgör kolonialismen ett sammanflätat projekt mellan bosättarnas skapande av ett nytt hem och urholkandet av urfolkens existens. Det är en våldsam process som bygger på folkfördrivning, rotad i antaganden om religiös, civilisatorisk, etnisk, teknologisk och ekonomisk överlägsenhet – antaganden som tillåter kolonisatörerna att se sitt projekt mer som än gåva än en kränkning. Eller för att citera Karl-Oskar: “Här växte bara villgräs när jag kom hit! Va växer här nu? Grödor som livnär både oss själve å annra människor! Jag har gjort rätt för mej!”

Från klassisk kolonialism till bosättarkolonialism

Begreppet “bosättarkolonialism” började användas frekvent i samband med efterkrigstidens

*“Här växte bara villgräs när jag kom hit!
Va växer här nu? Grödor som livnär både
oss själve å annra människor!
Jag har gjort rätt för mej!”*

avkolonisering, särskilt i relation till platser som Algeriet, Rhodesia, Sydafrika, Israel/Palestina och Nordirland. Politiskt spelade begreppet en avgörande roll för att definiera en form av kolonial dominans som inte enbart syftar till ekonomisk eller administrativ kontroll över ett främmande territorium, utan till att omforma de grundläggande villkoren för hur olika folk lever, organiserar sina samhällen och förhåller sig till sitt land.

Den klassiska tolkningen av kolonialism, särskilt under den imperialistiska eran på 1800- och tidigt 1900-tal, präglades av att europeiska makter styrde över främmande territorier för att exploatera deras resurser och arbetskraft. Kolonisatörerna, som sällan bosatte sig permanent i de erövrade områdena, upprättade istället handelsposter, administrativa strukturer och exploaterade koloniernas råvaror för ekonomisk vinning. Kolonialismen var i många fall kortsiktig i den bemärkelsen att de koloniala makterna inte nödvändigtvis hade som mål att förändra den koloniserade befolkningens livsstil eller sociala struktur, utan snarare att säkerställa kontroll över landets resurser och arbetskraft. Exempel på denna typ av kolonialism inkluderar de brittiska kolonierna i Indien och delar av den afrikanska kontinenten, där den koloniala administrationen upprättade ett indirekt administrativt och militärt styre, ofta med hjälp av lokala ledare, och där ursprungsfolken förblev den största delen av arbetskraften medan europeiska kolonisatörer utgjorde en maktfullkomlig minoritet.

En klassisk tolkning av bosättarkolonialism, däremot, representerar en mer genomgripande och långsiktig form av kolonial dominans. Här strävar kolonialmakten inte bara efter att kontrollera ett territorium och exploatera dess resurser, utan att aktivt omforma den sociala, politiska och demografiska strukturen i det koloniserade området. Bosättarkolonialism innebär att en ny befolkning, ofta från en annan etnisk eller kulturell bakgrund, bosätter sig permanent på det erövrade territoriet och försöker ersätta ursprungsbefolkningen eller marginalisera deras rättigheter. Målet är att skapa ett nytt samhälle där kolonialmakten och dess bosättare definierar den politiska och sociala ordningen.

Redan under 1970-talet var förståelsen av den palestinska fördrivningen och det sionistiska statsbyggnadsprojektet som en form av bosät-

tarkolonialism väletablerad i publikationer från Palestinska befrielseorganisationen (PLO). I fallet Israel innebar kolonialiseringen av Palestina inte bara att etablera ekonomiska förbindelser eller införa nya administrativa strukturer, utan att upprätta en etno-nationalistisk judisk stat på ett territorium där den ursprungliga palestinska befolkningen utgjorde majoriteten. Denna process involverade systematisk fördrivning av palestinier, beslagtagande av deras mark och bostäder samt en systematisk omstrukturering av det politiska och sociala landskapet för att skapa ett samhälle där den nya bosättarbefolkningen skulle definiera de politiska, kulturella och ekonomiska normerna.

På så sätt kan framväxten av bosättarkolonialism som ett analytiskt begrepp förstås mot bakgrund av det osynliggörande som många koloniserade ursprungsfolk, vars formella avkolonisering aldrig inträffade, upplevde under denna period. Medan vissa grupper som tidigare varit under kolonialt styre lyckades uppnå en viss grad av självständighet, som i Indien, Algeriet och Ghana, framstod avkoloniseringen av andra typer av kolonier, som Nordamerika, Palestina eller i Sápmi, som ett mer komplicerat projekt. Med inflyttade majoritetsbefolkningar som hade skapat permanenta samhällen, betraktades de bosättarstater som etablerades där som legitima nationer snarare än kolonier i behov av avkolonisering. Denna upplevda legitimitet – ofta förstärkt av deras status som nationella demokratier – bidrog till att osynliggöra deras koloniala ursprung och försvärade erkännandet av urfolkens rättigheter till land, kultur och självbestämmande.

Samtidigt som begreppet bosättarkolonialism blev ett allt vanligare analytiskt verktyg för att förstå specifika koloniala förhållanden, började ett antal tänkare också undersöka relationen mellan bosättarkolonialism och bosättarkapitalism i olika historiska sammanhang. Många av dessa idéer sammanfattades och vidareutvecklades av historikern Donald Denoon i *Settler Capitalism* (1983), en jämförande analys av sex bosättarområden på södra halvklotet: Australien, Nya Zeeland, Chile, Argentina, Uruguay och Sydafrika. Denoon visade hur europeiska bosättare, med stöd från kolonialmakter och lokala eliter, använde sin militära, ekonomiska och politiska överlägsenhet för att ta och behålla makten i olika koloniala och neokoloniala sammanhang. Detta blev en viktig referens-

punkt för senare forskning om koloniala och postkoloniala ekonomiska strukturer, samt för vad som kom att bli det akademiska fältet Bosättarkoloniala studier.

Framväxten av bosättarkoloniala studier

Som ett akademiskt fält kan bosättarkoloniala studier (Settler Colonial Studies, SCS) sägas ha etablerats med den australiensiske historikern Patrick Wolfe's bok *Settler Colonialism and the Transformation of Anthropology* (1999) och den beskrivning han där gav av bosättarkolonier som "grundade på undanröjningen av de inhemska samhällena", med kolonisatörer som "kommer för att stanna – invasionen är en struktur, inte en händelse." Denna analys utvecklade Wolfe ytterligare i den inflytelserika essän "Settler Colonialism and the Elimination of the Native" (2006), där han beskrev bosättarkolonialism som ett "markcentrerat projekt" med syfte att undanröja urfolk.

Trots att Wolfe själv upprepade gånger påpekade att han inte skapade bosättarkoloniala studier är det ändå med referens till hans essä från 2006 som han frekvent citeras som det akademiska fältets fader. Kanske är det för att Wolfe i denna text så elegant lyckas fånga in tre nyckelaspekter av bosättarkolonialism: eftersom det handlar om kontrollen av land, är bosättarkolonialismen pågående, undanröjande och strukturell.

För det första är bosättarkolonialism framför allt en pågående verklighet. Wolfe motsatte sig synen att bosättningsprocessen skulle vara avslutad när expansionen in i nya landområden så som den Amerikanska Västern nådde sitt slut under 1800-talets senare tredjedel, och beskrev istället bosättarkolonialism som något ofullbordat. Detta syns i de politiska åtgärder som vidtas av länder som USA, Kanada och Australien gentemot ursprungsbefolkningarna, samt i de regelbundna (ofta militariserade) konflikterna om tillgång till naturresurser på och i traktatmark. Ett exempel på de samtida former av expansion och undanröjning som bosättarkolonialism bygger på är det polisvåld som mötte de fredliga demonstranterna vid byggandet av den amerikanska Dakota Access Pipeline 2016, en oljeledning som byggdes för att transportera råolja men som hotade Sioux-stammens heliga marker och dricksvatten. Ett annat exempel är den kulturella förlusten som följde på Rio Tintos sprängning av heliga grottor i australiensiska Juukan Gorge 2020, där expansion av järnmalmgruvdrift prioriterades framför skyddet av ett 46 000 år gammalt kulturarv.

Undanröjning, menade Wolfe, är bosättarkolonialismens andra grundpelare. Bosättarkolonier skiljer sig från kolonier genom att bosättarna "kommer för att stanna", vilket gör konkurrensen om land, bostadsutrymme och resurser till en central del av processen. Dessutom utgör närvaron av ursprungsfolken en direkt utmaning mot bosättarnas återkommande påståenden om sitt ursprung – att de har

funnit ett tomt land eller att landet har givits dem av Gud. Detta driver, enligt Wolfe, bosättarna att undanröja de ursprungliga befolkningarna genom olika metoder, från folkmord till blandäktenskap och påtvingad assimilering – där man “undanröjer och ödelägger för att ersätta”. Kolonialiseringen av den australiska kontinenten skedde exempelvis inte endast genom våldsamma massakrer där hela byar utplånades utan även genom en långtgående assimileringspolitik där målet var att gradvis eliminera den aboriginska identiteten både biologiskt och socialt och skapa en homogen ”vit australiensisk” befolkning. Biologiskt, genom att uppmuntra blandäktenskap och kontrollera reproduktion för att minska synliga aboriginska drag, med ambitionen att alla fysiska tecken på aboriginskt ursprung skulle försvinna inom sju generationer. Socialt, genom att tvångsseparera barn från deras familjer och tvinga dem att anta vita seder och värderingar, medan all koppling till deras ursprungskultur förbjöds.

För det tredje definierade Wolfe bosättarkolonialism som en holistisk struktur snarare än en serie enskilda händelser, vilket ledde honom till att utveckla en global analys av bosättarkolonialism. Denna ansats utmanar synen på bosättarkolonial expansion som en serie av åtskilda (eller till och med oavsiktliga) möten mellan bosättare och ursprungsbefolkningar, som genom sjukdom, missförstånd eller ömsesidig fientlighet leder till urfolkens slutliga försvinnande. Istället ser Wolfe och SCS bosättarkolonialism som en långsiktig, sammanhängande process där koloniala makter systematiskt strävar efter att ersätta eller marginalisera ursprungsbefolkningar och skapa nya politiska och ekonomiska strukturer.

Den globala ansatsen inom forskningsfältet speglas kanske bäst i den italienska historikern Lorenzo Veracinis *The World Turned Inside Out: Settler Colonialism as a Political Idea* (2021), där han argumenterar för att bosättarkolonialism är en global och transnationell process som har fungerat som en politisk lösning för att hantera inre samhällskriser och revolutionära spänningar i Europa. Veracini visar på hur bosättarkolonialism inte bara var ett lokalt fenomen utan en sammanhängande och global strategi för att omdirigera sociala och politiska konflikter i moderländer genom att etablera bosättningar i koloniserade territorier. Emigrationen av fattiga britter till de ameri-

kanska kolonierna fungerade, till exempel, som en lösning på klasskonflikter medan Europa ”löste” sina problem med antisemitism genom att bereda väg för sionistiska bosättningar i Palestina, och så vidare.

Den kritiskt sinnade som granskar Veracinis slutsatser landar sannolikt i många av de punkter av kritik som fältet bosättarkoloniala studier som helhet har mött. En sådan invändning är tendensen att framställa bosättarkolonialism som en universell och allomfattande struktur, vilket riskerar att förbise de historiska och geografiska egenheterna i olika koloniala sammanhang. Många menar att flera situationer inte enkelt kan kategoriseras med de två binära polerna “klassisk koloni/bosättarkoloni”, utan snarare bör ses som en dynamisk blandning av båda. Ett exempel på detta är koloniala erfarenheter i Latinamerika, där länder som Mexiko och Peru inte enbart var bosättarkolonier, utan också präglades av ett systematiskt utnyttjande av urfolken och en blandning av ekonomisk exploatering och territoriell bosättning. I dessa sammanhang möttes bosättare och inhemska grupper i en process där ursprungsfolken ofta blev integrerade i koloniala samhällsstrukturer, samtidigt som deras mark och kultur undanröjdes.

Kritik mot SCS omfattar också fältets förenklade bild av relationen mellan koloniserare, bosättare och urfolk, som ofta framställs som en enhetlig process av undanröjning och ersättning. Detta riskerar att osynliggöra de komplexa former av motstånd, förhandlingar och kulturell interaktion som präglade dessa relationer och försvårar förståelsen av hur ursprungsbefolkningar själva har påverkat den koloniala närvaron. Dessutom har SCS kritiserats för sin eurocentrism, där teoribildningen, som främst vuxit fram bland kritiska “bosättare” själva, inte tillräckligt beaktar de perspektiv och den forskning som utvecklats av och om urfolken själva. Detta innefattar urfolkens egna världsbilder, där kritiska röster har betonat vikten av att förstå exempelvis land/territorium som en relationell och levande entitet som formar och formas av urfolkens världsbilder, snarare än en materiell resurs eller juridisk kategori. Att förbise dessa perspektiv, menar kritikerna, riskerar att reproducera samma undanröjande av urfolkens kunskapssystem som bosättarkoloniala praktiker själva bygger på, samtidigt som det begränsar möjligheten att

förstå bosättarkolonialismens fulla komplexitet och dess konsekvenser.

Bosättarkolonialism i svensk kontext

Bosättarbegreppet i allmänhet och begreppet bosättarkolonialism i synnerhet har – trots Utvandrarseriens stora genomslag – inte fått fäste som etablerade begrepp i en svensk kontext. Delvis beror det på en uppfattning som dröjt kvar inom såväl forskarsamhället som i politiska sammanhang: att Sverige inte varit en kolonialmakt på samma sätt som andra kolonialmakter. Åsa Össbo, historiker och forskare inom samiska studier, har kopplat detta argument till den så kallade *Saltvattens-tesen*, som grundar sig på att det måste finnas ett hav mellan moderland och koloni. De vetenskapliga alster som beskriver relationen mellan svenska staten och urfolket samerna som präglad av kolonialism var länge förhållandevis få, men har sedan millenieskiftet ökat. Under hela 1900-talet har dock samiska röster och representanter beskrivit hur – med den samiska aktivisten Elsa Laulas skrift *Inför lif eller död* (1904) som ett av de mest framstående exemplen – nationsstaterna Sverige, Finland och Norge de-facto bedrivit, och fortsatt att bedriva en politik som är svår att förstå som något annat än bosättarkolonialism.

Denna politik beskrivs även utförligt av Össbo i essän ”Från lappmarksplakat till anläggsamhällen” (2020), som illustrerar hur hanteringen av samiska frågor i Sverige i hög grad följer en bosättarkolonial önskan att säkra territoriet genom att ”på en rad olika sätt sträva efter att undanröja såväl urfolk som urfolks självbestämmanden”. I alltifrån bosättningspolitiken genom lappmarksplakatet 1673, till godtyckliga gränsdragningar genom samiska land, tvångsförflyttningar och indelningar av samer i olika grupper med olika rättigheter är det en (pågående) struktur, snarare än en enskild händelse som etablerar territoriet och dess invånare.

Den svenska bosättarpolitiken gentemot samerna har kontrasterats med den amerikanska politik som riktades mot urfolken i Nordamerika av den svenska historikern Gunlög Fur, där både samer och amerikanska urfolksgrupper placerades i ett kognitivt ”vilding-fack”. Detta innebar att svenska byråkrater, militärer och missionärer betraktade personer från dessa

grupper som individer som behövde disciplineras och civiliseras för att bli dugliga undersåtar åt kronan. I detta arbete kunde argument och strategier hämtas från möten med andra kulturer, där amerikanska missionärer exempelvis drog nytta av sina motsvarigheters erfarenheter i Lappland, när de predikade för Lenape-folket på den nuvarande amerikanska östkusten.

Det verkar således finnas goda skäl för att utforska hur begreppet och teoribildningen kring bosättarkolonialism kan tillämpas i en svensk kontext. Sverige har ett betydande kolonialt arv, och att beskriva det i bosättarkoloniala termer erbjuder ett kritiskt verktyg för att ifrågasätta och dekonstruera en nationell självbild där Sverige ofta framställs som en ”god stat” utan koloniala skulder eller ansvar. Det bosättarkoloniala perspektivet tvingar oss att se hur staten och kapitalet samverkat för att upprätthålla ojämlika maktförhållanden, där exploateringen av mark, resurser, arbete och människor varit och förblir central för kapitalismens logik. Från detta perspektiv framstår det svenska statsbygget inte längre som en framgångssaga präglad av (relativt) fredlig modernisering och social ingenjörskonst. I stället framträder det som ett våldsamt projekt, grundat på det ständiga osynliggörandet och undanröjandet av urfolk, både inom och utanför Sveriges gränser. Den svenska staten kan från ett sådant perspektiv inte längre betraktas som en neutral aktör, utan synliggörs som en aktiv möjliggörare av kapitalets behov, genom att legitimera och genomföra de processer som krävs för att ta kontroll över mark och resurser.

Den politiska användbarheten finns också i att begreppet bosättarkolonialism lyfter fram den *pågående* karaktären av koloniala strukturer, vilket kan fungera som en kritisk inramning av dagens politiska situation. I den svenska kontexten innebär det att de pågående konflikterna i Sápmi kring markanvändning i relation till gruvsdrift, vindkraft, vattenkraft eller skogsindustri, inte enbart kan ses som lokala eller ekonomiska frågor utan behöver förstås som delar av ett större historiskt mönster av territoriell kontroll och kulturell underordning. Konflikten om planerna på en järnmalmssgruva i Gállok kan inte reduceras till en fråga om jobb

och tillväxt kontra renskötseln, utan måste ses som ett uttryck för en långvarig kolonial struktur där den svenska staten systematiskt exploaterar samiskt land. Uttalanden om rensköttande samer som en lättkränkt, privilegierad elit som hotar samhällsutvecklingen är inte bara uttryck för historielösa fördomar, utan också för den antisamiska rasismen som är central för det bosättarkoloniala projektet.

För en svensk vänster väcker detta förstås frågor om hur en socialistisk politik kan konfrontera och bryta med bosättarkoloniala maktstrukturer, och hur (eller huruvida) staten kan omformas för att inte längre vara en möjliggörare av exploatering utan en kraft för rättvisa och omfördelning. På många sätt bjuder det bosättarkoloniala perspektivet in till reflektion kring frågor om nationell identitet och den svenska statens legitimitet, särskilt när det gäller att upprätthålla samhörighet och samhällsekonomi på bekostnad av urfolks rättigheter och existens. Hur kan det bosättarkoloniala perspektivet fördjupa och bredda förståelsen av klasskamp och antiimperialism i Sverige och världen? Kan en stat som är byggd på bosättarkoloniala strukturer och fortsatt upprätthåller dessa någonsin bli en grund för ett verkligt socialistiskt samhälle? Vad är vänsterpolitikens roll i att inte bara erkänna de historiska oförrätterna, utan också forma en framtid som bryter med förtryckande strukturer och bygger på rättvisa och solidaritet?

Historien om Sverige

Historien, som gestaltas och återskapas i litteraturen, är ett kraftfullt verktyg för att legitimera statens anspråk på mark och territorium. I bosättarkoloniala samhällen fungerar skönlitteraturen ofta som en mekanism för att skapa samhörighet och rättfärdiga bosättarnas projekt. Genom att placera bosättaren i centrum som nationens grundare och byggare, samtidigt som urfolkens närvaro och motstånd marginaliseras eller osynliggörs, förstärker litteraturen de maktstrukturer som bosättarkolonialismen vilar på. På så sätt fungerar litteraturen inte bara som en spegel av dessa strukturer, utan som en aktiv del i deras kulturella reproduktion. För att citera författaren och medborgarrättskampen James Baldwin: människorna är

fångar hos historien och historien är en fånge hos dem.

När Vilhelm Moberg skrev *Utvandrareposet* var det med ambitionen att ge röst åt de många svenskar som lämnat sitt hemland och på så sätt skapa en berättelse om mänsklig uthållighet, identitet och tillhörighet. Han ville också, enligt egen utsago, dokumentera en del av den svenska erfarenheten som han ansåg riskerade att gå förlorad i folkminnet – den om svensken som nybyggare (Moberg använde själv aldrig termen bosättare). Samtidigt beskriver romanerna onekligen Sveriges koloniala kopplingar och skildrar hur svenska nybyggare i Amerika kom att internalisera och bidra till den amerikanska nationens framväxt. Därigenom belyser Mobergs verk även de våldsamma grunderna för Förenta staternas uppbyggnad – det stulna land och det folk mord som möjliggjorde nationens expansion.

Om Moberg utgör ena benet i svensk bosättarlitteratur, skulle författaren Sara Lidman kanske kunna kvala in till att vara det andra. Lidman, som utöver sitt kraftfulla språk och poetiska prosa gjorde sig känd som debattör i bland annat Vietnamfrågan, vände i sitt *Jernbaneepos* blicken mot norra Sverige under 1800-talets slut och tidiga 1900-tal. Här får vi genom bonden Didrik följa hur järnvägens framväxt och industrialiseringens framsteg förändrar både det sociala och ekonomiska landskapet – och hur nybyggjarlivet även på denna sida av Atlanten präglas av hårt arbete, konflikter och drömmar om framtiden.

Lidman har aldrig varit, och kommer förmodligen aldrig att bli, lika populär som Moberg, men i deras helhetsgrepp – i den episka och konkreta påminnelsen om ett fattigt land som i industrialismens, centralismens och utvecklingsoptimismens namn nödgades offra en hel del (såsom det givna territoriets respektive urfolk) längs vägen – är de varandras likar.

I dessa två författares skildringar av nybyggjarlivet i Anishinaabe/Ojibwe/Minnesota respektive Sápmi/Västerbottens inland framträder – både genom vad som (medvetet eller inte) skildras och utelämnas – en nästintill obestridlig redogörelse för vad bosättarkolonialism är.

JOHAN ÖRESTIG KLING

I solidaritet mot antisemitism

Få inom vänstern invänder mot att antisemitism är en högst reell och seglivad form av rasism som kommer till uttryck i hela samhället och som måste bekämpas på bred front. Men hur antisemitismen bäst bekämpas är en fråga som inte alltid ges det utrymme den förtjänar. Röda rummets Johan Örestig Kling reflekterar över vad det kan betyda att **motverka antisemitism** genom solidaritet.

Vänstern måste ta antisemitismen på allvar. Det är en uppmaning som de flesta kan sluta upp bakom. Men den formuleras ofta på ett sätt som implicerar att vänstern genom historien inte tagit antisemitismen på allvar och att den egentligen inte gör det nu heller. En sådan problemformulering bäddar för defensiva reaktioner. Kanske kontrasteras det med att den som kräver handling av vänstern inte förstår skillnaden mellan antisemitism och antisemitism. Eller så kommer svaret

som en motfråga om hur genuint den andras engagemang för judar egentligen är. Sådana reaktioner kan vara rimliga. Men om vi fastnar i ordkrig avleds vi från de viktigaste frågorna, nämligen att förstå och sprida kunskap om antisemitismens rötter och uttryck och öppet söka svar på frågan hur den bäst bekämpas.

För de inom vänstern som tar sig an frågan om hur antisemitism ska bekämpas så återkommer ett ord: solidaritet. I *Internationalens* artikelserie "Vänsterskola om antisemitism"

formulerar historikern Håkan Blomqvist detta kärnfullt som att en internationalistisk vänster måste ”upprätthålla ett humanistiskt universellt perspektiv om de många underordnade och förtryckta människornas gemensamma intresse och strävan tvärs över frontlinjerna – oavsett tro, kultur och nationalitet”. Det finns åtminstone två skäl till varför solidaritet är en nyckel för att bekämpa antisemitism. Det första har att göra med vad antisemitism är. En definition som inte är problemfri men i alla fall användbar är den som ges i den omfattande studien *The Authoritarian Personality* från 1950 som leddes av Theodor W Adorno och syftade till att undersöka vad som kännetecknar de människor som lockas av fascism. I kapitlet ”The Study of Anti-Semitic Ideology” förklarar psykologen Daniel J Levinson att antisemitismen ska förstås som

en ideologi, det vill säga som ett relativt organiserat och stabilt system av åsikter, värderingar och attityder angående judar och relationen mellan judar och majoritetsbefolkningen. Mer specifikt handlar det om negativa åsikter om judar (att de är skrupelfria, har en klanmentalitet, är makthungriga, och så vidare); fientliga attityder mot dem (att de borde uteslutas, begränsas, hållas underordnade majoritetsbefolkningen och så vidare); och moraliska värderingar som genomsyrar åsikterna och motiverar attityderna.

En fördel med denna definition är att den inte reducerar antisemitism till ett problem isolerat till enskilda individers och gruppers föreställningar om judar. Istället förstås den som ett samhälleligt fenomen som skapar förutsättningar för och ger legitimitet åt negativa åsikter om och fientliga attityder mot judar. En annan fördel är att den är tillräckligt allmän för att tillämpas i olika tider och på olika platser. Om vi vill fånga antisemitismen uppmanas vi att söka efter åsikter, attityder och värderingar men frågan om vilka åsikter, attityder och värderingar det handlar om lämnas öppen. Detta är viktigt eftersom det handlar om ett fenomen som både kännetecknas av kontinuitet och förändring.

Samhällsfenomen

I Blomqvists artikelserie framgår det tydligt att antisemitismens uppkomst och utveckling inte kan förstås genom en abstrakt definition som är evigt giltig. Istället måste vi behandla antisemitismen som ett historiskt fenomen som uppstår och utvecklas genom ett komplext samspel av olika faktorer. Även om negativa åsikter om, och fientliga attityder mot, judar fanns redan innan så fick de en helt annan ställning och spridning i och med att kristendomen år 380 e.Kr. blev den formella religionen i romarriket. Det gav kyrkan, där antijudiska idéer redan var etablerade, makt och plattformar för att, genom skrifter och traktater, sprida anklagelser och nidsbilder som slog rot i det allmänna medvetandet. Blomqvist visar också hur den hårdnande fientligheten mot judar under medeltiden gick hand i hand med politiska beslut som att förbjuda judar att äga jord, att judar förvägrades medlemskap i hantverksskrån och att de tvingades bära kläder och symboler som märkte dem som judar. Det går med andra ord inte att förstå antisemitismens utveckling utan att se till hur institutioner som staten och kyrkan skiljde ut judar som en särskild grupp förknippad med specifika negativa stereotyper och underblåste och legitimerade det hat mot judar som fanns hos övriga befolkningen. Blomqvist påpekar också att denna förmoderna historia skapade förutsättningar för den moderna rasbiologiskt grundade antisemitismen under 1800-talet där judar fick personifiera girigheten, dekadensen och antipatriotismen i de framväxande kapitalistiska nationalstaterna. Nu är detta bara några nedslag i en komplicerad historia men de är tillräckliga för att bära fram den första poängen om varför antisemitismen bör mötas med solidaritet. Eftersom antisemitismen är ett samhälleligt fenomen förankrat i ekonomiska, politiska och religiösa strukturer så kan den inte upphävas enbart genom information, utbildning och upplysning. Det krävs djupgående förändringar av ett samhälle som bildar en bördig jordmån för antisemitism att slå rot och det kräver en massrörelse där olika grupper kämpar sida vid sida.

Ett annat skäl till att solidaritet är en nyckel för att bekämpa antisemitism har att göra med idén om prefigurativ politik. Med det menas att rörelser organiserar sig på ett sätt som speglar det samhälle de vill uppnå. Det finns ett värde i att olika grupper organiserar sig självständigt. Där kan människor få utrymme att bearbeta sina erfarenheter tillsammans med andra som delar samma bakgrund, skapa platser för att hålla liv i de traditioner som är viktiga och utveckla stolthet över sin historia. Men sådan självständig organisering måste kombineras med bredare sammanslutningar. Det har inte bara att göra med att olika grupper måste lära sig att leva med varandra utan också att sådana breda sammanslutningar kan fungera frigörande för grupper som har svaga positioner eller till och med är förtryckta bland sina egna. Det kan till exempel handla om kvinnor som i de bredare sammanslutningarna kan utveckla nätverk tillsammans med andra kvinnor som ger dem inspiration, mod och makt att utmana maktstrukturerna i den egna gruppen.

Säkerhet genom solidaritet

Men hur ska detta gå till mer konkret?

Alla som någon gång arbetat med att bilda allianser mellan breda grupper som i övrigt inte har så mycket med varandra att göra vet att det är förknippat med stora svårigheter. Detta vittnar också de många aktivister som intervjuas i Shane Burleys och Ben Lorbers bok *Safety through Solidarity. A Radical Guide to Fighting Antisemitism* (2024) om. Bakgrunden till boken är den våg av antisemitism som svept över USA under det senaste decenniet. Den har visat sig i form av ett uppsving för konspirationsteorier om judar, terrordåd mot synagogor och trakasserier, misshandel och väpnade attacker med dödlig utgång. Burley och Lorber konstaterar att denna våg grovt sett ställer rörelser som bekämpar antisemitism inför två val. Antingen konstaterar rörelsen att antisemitismen är så utbredd och giftig att judar inte kan lita på andra än sig själva eller så drar den slutsatsen att isoleringen gentemot andra grupper måste brytas. Burley och Lorber kritiserar stora och etablerade organisationer som Anti-Defamation League för att anamma det första alternativet. De har

fokuserat på att skapa allianser med mäktiga institutioner och individer snarare än att sträcka ut en hand till andra marginaliserade grupper. Vidare har de verkat för militariserade säkerhetsåtgärder både genom stöd till den israeliska krigsmaskinen och till mer hårdföra polisiära metoder för att upprätthålla ordning på hemmaplan. Denna strategi riskerar, med filosofen Rochelle DuFords uttryck, slå över i antisocial solidaritet. I boken *Solidarity in Conflict. A Democratic Theory* (2022) förklarar hon att antisocial solidaritet uppstår när grupp bygger en gemenskap som är exklusiv för en viss grupp av människor och samarbetar för att dominera eller förtrycka andra grupper. Det är solklart fallet när man försvarar Israels ockupationspolitik som förvägrar palestinier frihet. Men Burley och Lorber menar att det finns mindre synliga problem med denna strategi. En sådan är att grupper av judar, inte minst svarta, faktiskt inte behöver uppleva en ökad närvaro av polis som något som ökar tryggheten. Tvärtom kan det skapa rädsla och en känsla av svek när judiska organisationer inte tar den strukturella rasismen och brutaliteten inom polisen på allvar. Burley och Lorber förespråkar istället en strategi som de, med hänvisning till en återkommande aktivistparoll, kallar säkerhet genom solidaritet:

Säkerhet genom solidaritet betyder att vi måste angripa antisemitismens rotsystem genom att bygga kraftfulla massrörelser för att förändra samhällets underliggande ojämlikhet, exploatering och främlingskap. Det betyder att vi måste kämpa för en rättvisare, mer sammankopplad värld där människor inte längre behöver vända sig till konspirationsteorier eller utse syndabockar för att förklara den grundläggande trasigheten som de ser runt omkring sig.

Det enskilt viktigaste sättet att värja sig mot antisemitism är med andra ord att bygga breda allianser där judar kämpar sida vid sida med andra grupper. Det handlar om en blandning av defensivt, förebyggande och långsiktigt politiskt arbete. Ett i mängden av exempel som lyfts fram är nätverket *NYC Against Hate* som bildades 2017 som svar på ett uppsving för hatbrott i New

York som bland annat riktades mot judar och skapade rädsla och utsatthet i lokalsamhällena. Nätverket samlade organisationer som företrädde olika grupper särskilt utsatta för hatbrott såsom asiater, judar, muslimer och afroamerikaner och HBTQI-organisationer men också olika sociala rättviserörelser. De upprättade kommunikationskanaler för att snabbt kunna rycka ut om en del av lokalsamhället attackerades. De anammade också strategin att möta människor ansikte mot ansikte på offentliga platser och aktivt söka kontakt med oorganiserade grupper. Bland annat togs pamfletter fram på jiddish och arabiska för att informera om och bjuda in till aktiviteter såsom utbildningar i hur man hanterar och de-eskalerar hotfulla situationer. Aktivisterna betraktade detta arbetssätt som en form av direkt aktion: om lokalsamhället är splittrat och olika grupper känner sig ensamma, isolerade och rädda så kan splittringen, ensamheten, isoleringen och rädslan brytas genom att rörelser gör sig synliga på gator och torg. Nätverkets arbete blev också ett sätt att fånga upp behov och risker i bostadsområden som sedan kunde diskuteras och omvandlas till politiska krav för att öka tryggheten och förebygga våld och kriminalitet.

Solidaritet genom konflikt

Denna typ av solidaritetsrörelser är ofta sköra och slits mellan olika viljor, perspektiv och intressen. De består också av individer och grupper med olika status, makt och förutsättningar. Detta hanteras ofta av ett slags automatiserad konflikträdsla där ifrågasättande, hur rimlig eller orimlig detta än är, betraktas som ett hot mot sammanhållningen. En sådan hållning bäddar dock för en utveckling mot antisocial solidaritet, där grupper använder sitt inflytande för att stärka sin ställning och stänga andra ute. Detta måste, menar DuFord, mötas med en annan princip: *demokratisk solidaritet*. En solidaritetsgrupp är demokratisk när den inte är exklusiv utan istället strävar efter att utvidgas och innefatta fler och fler människor. Det som avgör om solidariteten utvecklas i demokratisk eller antisocial riktning beror i mångt och mycket på förmågan att erkänna, ge

plats åt och hantera interna konflikter. De flesta är nog överens om att en extern konflikt är en förutsättning för solidaritet att uppstå. Om en vit makt-rörelse börjar attackera olika minoritetsgrupper skapas förutsättningar för att dessa grupper ska se på varandra som förbundna med varandra. Det överhängande hotet om våld ger dem ett gemensamt intresse av att försvara sig. Solidaritet handlar här om att samlas kring en *likhet*, exempelvis utsatthet för rasism, hot och våld. Men demokratisk solidaritet handlar också om att samlas kring *skillnad*. Det är genom att erkänna skillnader i erfarenheter, perspektiv, makt, status och förutsättningar och att ta intern kritik mot rörelsens sätt att arbeta, dess mål, taktik och strategi på allvar som det blir möjligt för en rörelse att nå ut till, organisera och ge plats åt nya grupper.

Vad betyder då detta i fallet bekämpandet av antisemitism? Burley och Lorber återkommer om och om igen till att en solidaritetsbaserad strategi kräver ett självkritiskt förhållningssätt. Författarna har själva under sina år som aktivister blivit ifrågasatta när de framhävt sin judiska bakgrund i vänstersammanhang. Det tar sig ofta i uttryck som förminskande kommentarer om att judar trots allt är privilegierade i förhållande till andra grupper eller principiella invändningar om att religion inte har någon plats i en progressiv ateistisk vänster. Men en sådan kultur kan innebära ett hinder för solidaritetsrörelsen att utvidgas. En av de som har erfarenhet av detta är Ilana Lerman som är organisatör och utbildare inom *IfNotNow*, en judisk grupp som kampanjar för ett stopp för USAs stöd till ockupationsmakten Israel. När hon intervjuas av Burley och Lorber berättar hon att ett viktigt mål för organisationen är att nå ut till människor som ännu inte är övertygade om att kritiken mot Israel är befogad. De såg hur det inom vänstern fanns en allmän syn på judar som sympatiserade med Israel som "förlorade", som hopplösa reaktionärer. Lerman menar att detta synsätt både är förhastat och farligt. Hon och hennes kamrater har under åren träffat många judar som snarare baserar sitt stöd till Israel på en allmän känsla av att judar är lämnade åt sitt eget öde. Det handlar om människor präglade

av det generationstrauma som följer av att ens förfäder vant sig vid att hålla väskan packad, redo att fly från nästa våg av antisemitiska förföljelser. Lerman konstaterar att en av de viktigaste interna konflikterna de tagit i IfNotNow handlar om kravet att judars rädsla ska tas på allvar. Istället för att relativisera rädslan så har strategin gått ut på att ge den utrymme så att det inte bara är högerinriktade rörelser som bekräftar den. Hon berättar om hur de fångat upp och vidareutvecklat en lång och stolt judisk tradition av att i grupp formulera och bearbeta kollektiva minnen som omvandlar rädsla, skuld och skam till stolthet, medvetenhet och hopp. Erfarenheten är inte att sådana ritualer gör människor mer slutna och bundna till den egna gruppen utan faktiskt kan väcka känslor av samhörighet med andra förtryckta grupper. I fallet Israel och Palestina kan det handla om att ”vår sorg förbinder oss med palestiniernas sorg och uppmuntrar oss att trots rädslan välja rättvisa”.

En annan intern konflikt som lyfts fram av Burley och Lorber gäller synen på vilka antisemitism utgör ett hot mot. En anledning till att breda koalitioner är så svåra att upprätthålla är att enskilda grupper riskerar tappa kontrollen över frågor de betraktar som sina egna. Om andra grupper hävdar att antisemitismen är av underordnad betydelse eller menar att den också slår mot dem så kan det upplevas som att judars speciella utsatthet nedvärderas. Det ökar i sin tur risken för att judar stöts bort från de breda allianserna. Burley och Lorber argumenterar för att rörelser inte kan hitta en enkel lösning på detta problem. De ger exempel på studiegrupper där denna konflikt har fått utrymme där deltagarna kan leta sig fram till insikter både om hur antisemitismen är specifikt riktad mot judar och hur den griper in i och påverkar icke-judar. Medborgarrättskampen Eric K Ward berättar om hur han som svart antirasistisk organisatör under 1980-talet ägnade antisemitismen väldigt lite tanke. Men ju mer han observerade hur rasismen tog sig uttryck desto tydligare blev det att antisemitismen var ett helt centralt problem. Det handlade inte bara om att antisemitiska idéer hade spridning hos de kamrater han mötte. Dessutom upptäckte han

hur ofta det omgivande samhället nedvärderade de svartas kamp genom att avfärda den som resultatet av att de smittats av judiska radikalers uppviglande idéer. Gemensamma utbildningar kan i bästa fall öka förståelsen för vad antisemitism är och skapa förutsättningar för att deltagarna tillsammans ska stöpa om problemformuleringen så att den blir mer nyanserad och inte låser sig vid falska motsättningar. Men det finns förstås inga garantier för att det lyckas.

Kampens tidsperspektiv

Den typ av solidaritet som har diskuterats i den här texten är inte lösningen på problemet med antisemitism. Det är en form av rasism som är så djupt rotad i vårt samhälle och dess historia att den inte försvinner över en dag, ett år eller ett decennium. Men breda koalitioner som bygger på principen om en demokratisk solidaritet är en *förutsättning* för att samhällsutvecklingen ska knuffas bort från den inslagna urspårning som göder antisemitism och andra former av hat och våld. En sådan solidaritet ligger inte bara där och väntar på att vi ska upptäcka den. Som organisatören April Rosenblum påpekar ”så mejslas den fram genom tusen olika fel, misslyckanden och besvikelser av människor som trots det hänger kvar för att se till att det ska bli rätt”. På kort sikt kan sådana koalitioner etablera nya gemenskaper som ger plats och erkännande åt marginaliserade gruppers erfarenheter, oro och förhoppningar. De kan, genom kraften i att vara många, vända ensamhet till gemenskap, rädsla till mod och uppgivenhet till makt. På medellång sikt kan sådana koalitioner resultera i en motkultur som utmanar de auktoritära krafter som idag helt dominerar medier och politik med sin syndabocksretorik. Istället för att bara reagera på den usla politik som regeringar för, så kan en sådan motkultur fungera som en arena där en annan politik formuleras på demokratisk solidarisk grund. Vad som kan åstadkommas på lång sikt är som vanligt omöjligt att säga, men en rörelse som växer sig bred och stark kommer att ha mer att säga till om än en smal och splittrad.

MARIA WALLSTAM

Vem tar risken när marknaden avregleras?

De växande problemen med fusk och arbetslivskriminalitet i den svenska byggsektorn skylls ofta på utländska aktörer. Men denna förklaring förbiser svenska företags roll och de inhemska politiska beslut som har bidragit till att skapa en billig, exploaterbar och svagt organiserad arbetskraft. Med utgångspunkt i **den dödliga arbetsplatsolyckan i Sundbyberg 2023** belyser Maria Wallstam behovet av en djupgående förändring, inte bara av regleringar och lagstiftning, utan också av de politiska och ekonomiska strukturer som har gett upphov till de kortsiktiga spekulativa aktörer som idag dominerar i byggsektorn.

Den 11 december 2023 inträffade Sveriges dödligaste arbetsplatsolycka sedan Estoniakatastrofen när fem arbetare omkom på en byggarbetsplats i Sundbyberg. Projektledare var byggherrebolaget Magnolia, men ansvarig för arbetsmiljö och säkerhet var huvudentreprenören Andersson Company AB, ett företag med en diger historia av arbetsmiljörelaterade anmärkningar. Även om Andersson Company formellt sett också var ansvariga för själva byggprocessen visade det sig att de hade kontrakterat ut bygg- och planeringsarbetet på 119 olika underleverantörer i fem olika led. Vid olyckstillfället var 55 arbetare från 19 olika underleverantörer närvarande på platsen. De avlidna arbetarna, som kom från Ukraina, Ryssland, Afghanistan och Sverige, hade anställts av två olika underentreprenörer och två av arbetarna saknade skriftliga anställningsavtal.

Olyckan var exceptionell, men arbetsförhållandena var det inte. Långa kedjor av underentreprenörer, brott mot arbetsrätt och kollektivavtal, svartarbete och otrygga arbetsförhållanden har blivit det nya normala på byggarbetsplatser runt om i Sverige. Det ökande antalet utländska arbetstagare i byggbranschen är särskilt sårbara för exploatering och arbetsolyckor och de lever ofta under dåliga förhållanden, utan socialt skyddsnät och med lägre lön än svenska arbetare. Även om byggbranschen alltid har haft problem med osäkra anställningar har det skett en dramatisk försämring de senaste årtiondena. På bara 30 år har sektorn gått från välbetalda, kvalificerade jobb med hög facklig anslutning till fler otrygga jobb, sjunkande facklig anslutning och fler arbetsrättsliga brott. Detta har lett till en ohållbar kapplöpning mot botten när det gäller arbetsförhållanden, ofta med kriminella inslag.

Under 2022 gick byggföretag, fackliga organisationer, byggherrar, branschorganisationer med flera samman och tillsatte en gemensam "byggmarknadskommission" med uppdrag att kartlägga de rådande förhållandena på den svenska byggmarknaden. Byggmarknadskommissionen kom fram till tre huvudorsaker till problemen: EU:s utvidgning 2004, högkonjunkturen på 2010-talet som "skapade utrymme för oseriösa aktörer," och företagens ökade användning av underentreprenörer. Men behöver öppnare gränser nödvändigtvis leda till dessa problem?

Är det verkligen högkonjunkturen som har skapat utrymme för oseriösa aktörer? Och varför har företagen minskat antalet egenanställda arbetare? Ett historiskt perspektiv visar varför det är viktigt att blicka tillbaka för att förstå vägen framåt.

Det går att bygga annorlunda

I början av 1900-talet var byggsektorn inte helt olik den idag. Statlig finansiering var obefintlig och byggherrarna var tvungna att förlita sig på krediter från marknadsaktörer. Dessa lån hade ofta korta löptider och fluktuerande räntor. Detta gjorde bostadsproduktionen starkt procyklisk med regelbundna upp- och nedgångar: bostäder byggdes bara när det fanns krediter och när bostadsbristen ledde till högre hyror. Under de periodiska byggboomarna kom kort-siktiga spekulativa byggherrar in på marknaden, men så snart krediterna stramades åt eller hyrorna sjönk gick många av dessa i konkurs. Branschen var osäker för företag och riskabel för arbetare, med farliga arbetsplatser, säsongarbete och hög arbetslöshet under vintern. Arbetarna anlätades ofta via mellanhänder som tog en del av lönen. Vanliga var också slumpackord där lägsta pris eller lön avgjorde vem som fick jobbet. Om man hade riktigt otur fick man inte ens betalt. De spekulativa byggherrarna var ökänt opålitliga som arbetsgivare.

Det var i denna kontext som tanken uppkom att arbetarna själva skulle kunna ta över byggverksamheten. Startskottet var 1917 då ett antal fackföreningar fick i uppdrag att uppföra provisoriska bostäder åt Stockholms stad under en period av akut bostadsbrist. I början av 1920-talet bildade fackföreningarna sina egna produktionsbolag, så kallade byggnadsgillen, i Stockholm, Göteborg, Malmö och senare i ett dussintal andra städer. Gillena ägdes av fackföreningar och enbart arbetare anslutna till dem anställdes. Tanken var att tjäna samhället och bygga till lägsta möjliga kostnad utan någon vinst eller parasitiska mellanhänder. År 1967 gick tolv gillen samman med fackföreningsägda anläggningsbolag och bildade Bostadsproduktion AB (BPA), som med 14 000 anställda blev Sveriges näst största byggbolag efter Skanska.

Missnöje med den spekulativa byggnationen ledde även offentliga och kooperativa

bygggherrar till att bygga i egen regi med egen arbetskraft. Stockholms kooperativa byggbolag (SKB) och statliga myndigheter hade tidigt egna anställda byggarbetare. Kommunala bostadsbolag följde trenden på 1940-talet. Den kommunala egenproduktionen nådde sin höjdpunkt på 1970-talet, då 17 kommunala byggenheter var aktiva. Många hade egna fabriker för insatsvaror som betongelement, marmor och plank samt heltidsanställd personal för planering och projektering, byggnation, VVS, el, målning och trädgårdsarbete.

Pålitlig statlig finansiering innebar också en grad av förutbestämmdhet som gjorde långsiktig planering möjlig. Under efterkrigstiden tog staten över en stor del av risken för bostadsbyggandet. I en statlig utredning från 1966 resonerar man att "om det ekonomiska läget i framtiden skulle anses nödvändigöra räntehöjningar, borde dessa inte gå ut över bostadsbyggandet med dess behov av stabila räntevillkor som fast bas för kalkylerna."¹ I denna anda upprättades ett system med garanterad ränta och förmånliga statliga lån för bostadsbyggande tillsammans med åtgärder för att främja rationalisering och begränsa spekulation i både mark och bostäder.

Var allt perfekt? Knappast. Byggbranschen präglades även då av tuffa arbetsförhållanden och arbetet var delvis säsongsberoende med osäkra anställningar. Lånen var inte bara fördelaktiga för offentlig sektor. De privata anläggningsföretagen som hade stora resurser, riksomfattande verksamhet och teknisk kompetens gynnades av utvecklingen mot större projekt under efterkrigstiden. Dessa bolag växte till sig under miljonprogramsåren och byggde upp vertikalt integrerade produktionskedjor med kontroll över viktiga insatsvaror. Detta gav dem en synnerligen stor makt över byggprocessen och lade grunden för den oligopolistiska byggmarknad vi har idag, där ett fåtal företag dominerar.

Men, på den tiden byggde även privata byggbolag i stor utsträckning med egen arbetskraft. Starka fackföreningar och en exceptionellt hög organisationsgrad försvårade också exploateringen av arbetare genom förlängda arbetsdagar eller sänkta löner. Kombinationen av dessa faktorer innebar att byggbolagen, inklusive de privata, generellt prioriterade produktivitetss-

veckling framför exploatering av billig arbetskraft och spekulativa affärsstrategier, samtidigt som de statliga subventionerna säkerställde fortsatt lönsamhet och minimerade osäkerheten. Det var en affärsmodell mer inriktad på ökad produktivitet än spekulation som – genom tryggare jobb och högre löner – även gynnade arbetstagaren.

Två årtionden framåt, hundra år tillbaka

På 1970-talet började marknadsliberala idéer att påverka bostadspolitikens riktning. Alla aktörer, inklusive fackföreningsägda BPA, blev mer fokuserade på lönsamhet. Byggkonkurrensutredningen 1974 ledde till nya bestämmelser om finansiering av bostadsbyggandet, vilket bland annat innebar att man inte längre kunde erhålla förmånliga statliga lån om man byggde i egen regi. Upphandling i konkurrens var nödvändig. Samtliga kommunala byggbolag lades kort därefter ned. Avregleringen av kreditmarknaden cirka tio år senare ledde till ökad konkurrens mellan långgivare, spekulation och risktagande. Mellan 1986 och 1989 fördubblade banker och finansinstitut sin utlåning, bostadsmarknaden överhettades och 1990 utlöstes en fullfjädrad fastighets- och bankkris.

De avgörande förändringarna skedde i kölvattnet av 90-talskrisen, de förmånliga statliga lånen avskaffades och bostadsproduktionen blev helt beroende av marknadsfinansiering. Samtidigt ersattes målet om full sysselsättning med ett inflationsmål, vilket innebar att penningpolitiken och förändringar i räntan, i stället för expansiv finanspolitik, blev den främsta verktyget för att reglera ekonomin. I praktiken betydde detta att den ekonomiska politikens inverkan på byggsektorn skiftade från att vara kontracyklisk till att återigen bli starkt procyklisk. I stället för att, metaforiskt uttryckt, bromsa i nedförsbackarna och gasa i uppförsbackarna, gjorde man nu det motsatta. Det kombinerade resultatet av dess ändringar var att produktionen och sysselsättningen inom byggsektorn blev allt mer osäker och utsatta för marknadens nycker och fluktuerande räntor.

Medan andra inhemska tillverkningsindustrier flyttade sina fabriker till länder med låga löner och svag arbetslagstiftning när den globala konkurrensen hårdnade var detta inte en möjlighet för den platsbundna byggsektorn. För att

hantera den ökade ekonomiska osäkerheten, reducerade byggherrar och byggentreprenörer antalet heltidsanställda arbetare och började istället anlita underleverantörer och bemanningspersonal i större utsträckning. I praktiken innebär det att en del av den ekonomiska risken försköts från företag till arbetare, som nu fick betala för konjunktursvängningar med sina jobb och uppehållen.

Denna trend förstärktes genom en rad politiska beslut som urholkade arbetsrätten och försvagade fackföreningarna. Sedan 1990-talet har man återigen legaliserat bemanningsföretag (1993), avskaffat Arbetslivsinstitutet (2007), förenklat reglerna för företagsbeskattning (2009-2010), slopat revisionsplikten för mindre bolag (2010) och gjort en rad nedskärningar på Arbetsmiljöverket, vilket har minskat deras möjligheter att göra arbetsplatsinspektioner. Man tog även bort skattereduktionen för fackföreningsavgiften och höjde egenavgifterna till a-kassan 2007, vilket försvagade fackföreningsrörelsen och dess möjligheter att säkerställa trygga arbetsförhållanden.

Under samma period har rasifierade statushierarkier förstärkts, vilket har bidragit till att normalisera den pågående och brutala exploatering av migranter. Staten har spelat en nyckelroll i denna process, som när den borgerliga regeringen gjorde villkoren för arbetstillstånd mer arbetsgivarstyrda 2007. Det innebär i praktiken att migrantarbetare blev knutna till sin arbetsgivare de första två åren, vilket gjorde det svårare att rapportera missförhållanden utan att riskera utvisning. Samtidigt har de allt strängare asylreglerna gjort fler migranter papperslösa och därmed alltmer sårbara för exploaterande arbetsgivare. Avhumanisering av migranter och en syn på deras liv och arbetskraft som mindre värd sker inte bara genom explicit rasistisk retorik, diskriminering och lagstiftning, det sker också genom mer implicita processer, till exempel olika former av stereotyper, tystnad och acceptans.

Under tidigt 2000-tal hade byggsektorn återgått till det laissez-faire-tillstånd som rådde hundra år tidigare. Bostaden hade återigen blivit en spekulativ vara och sektorn kom återigen att domineras av privata och vinstdrivande byggherrar, procyklisk produktion med snabba upp- och nedgångar, volatila markpriser, kortsiktigt spekulationskapital, återkomsten av

ett skikt av mellanhänder och alltmer otrugga arbetsförhållanden. Vid slutet av 1990-talet fanns ingen facklig, statlig eller kommunal byggverksamhet kvar. Det fackföreningsägda BPA hade gått i konkurs och den statliga byggverksamheten lades ned. Fackföreningarna var försvagade och återigen ställdes arbetare mot arbetare i en ond spiral mot botten.

Sundbyberg och den nya byggmarknaden

Byggarbetsplatsen i Sundbyberg är ett typexempel på den röra av kortsiktiga aktörer som nu dominerar byggmarknaden. Även om byggnaden fortfarande höll på att uppföras hade den redan haft tre olika ägare när olyckan inträffade. Marken och byggrätterna ägdes ursprungligen av Hökerum Bygg, som sålde den till Magnolia Properties i juni 2021. Fastigheten såldes igen, 6 månader senare till CBRE Investments, men Magnolia stannade kvar som projektledare. Magnolias affärsmodell, som de kallar "forward funding", går ut på att köpa mark med byggrätter och förhandla fram en totalentreprenad med ett byggföretag. Magnolia hittar sedan en investerare som går med på att köpa fastigheten till ett fastställt pris. Magnolias vinst är i princip skillnaden mellan de kombinerade kostnaderna för mark och totalentreprenad och det pris som investeraren avtalat.

Magnolias affärsmodell bygger på markspekulation och framgångsrika manipulationer av kreditvärderingar, obligationsmarknader och kontraktsvillkor – en definitionsmässigt osäker och kortsiktig affärsmodell som inte prioriterar långsiktig förvaltning av byggnader, rationalisering av byggprocessen eller upprättande av goda arbetsförhållanden. Magnolias intresse för arbetsmiljörisker på byggarbetsplatserna är begränsat till hur det påverkar deras affärer och varumärke. Som de själva skriver i sin årsredovisning 2022, är det "viktigt för affären att säkerhetsställa en god arbetsmiljö. Sekundärt påverkas även Magnolia Bostads varumärke om bolagets entreprenörer saknar en trygg arbetsmiljö." Som ett av världens största kapitalförvaltningsföretag har CBRE ett ännu mindre intresse för bygget i Sundbyberg, som utgör en nästan obefintlig del i deras globala fastighetsportfölj på 147 miljarder dollar.

Huvudentreprenören, Andersson Company, har inte påverkats av ändringarna i finansierings-

villkor på samma direkta sätt som byggherrar, eftersom de utför tjänster för fasta priser. Men deras affärsmodell är inte helt olik Magnolias, den går ut på att pressa priser och löner genom långa led av underleverantörer. De har under sina verksamma år byggt 2000 bostäder, men har själva bara 23 anställda. Detta affärsupplägg är möjligt eftersom för beställare som CBRE och Magnolia är byggprojekt bara poster i deras balansräkningar. Staten bryr sig inte om att reglera företag som dessa och har under de senaste årtiondena förenklat för affärsupplägg som bygger på tillgången till billig och svagt organiserad arbetskraft.

Hissolyckan i Sundbyberg orsakades av bristande kontroll, vilket gör Andersson Company direkt ansvarig. Men situationen speglar ett större politiskt-ekonomiskt landskap som främjar kortsiktiga aktörer som vill tjäna snabbt på fastighetsaffärer. Det är moraliskt förkastligt, men egentligen handlar det inte om etik, utan om hur kapitalismen fungerar. Kapitalistiska företags rationella intresse, oavsett om de är svenska eller utländska, är att maximera sin lönsamhet inom de ramar som politiska och ekonomiska maktförhållanden tillåter. Om spekulativa affärsupplägg är lönsamma, anpassar sig företagen till detta. Om underleverantörer tillåts, utnyttjas de och om ingen bryr sig om hur migranter exploateras, och om det till och med uppmuntras, utnyttjar företagen det för att sänka lönerna och förbise arbetsmiljön.

Den svenska bygghistorien visar dock på att det går att bygga annorlunda – utan vinst och i egen regi. Bostäder behöver inte ses som varor, och marknadens svängningar kan kontrolleras. Problemen i byggsektorn är inte oundvikliga eller utländska, de är inhemska politiska produkter. Men politik och lagar speglar alltid maktförhållanden, och det finns inga enkla tekniska eller rättsliga lösningar. Istället krävs det organisering. Det räcker inte bara med att migranter organiserar sig, utan vi behöver en större politisk rörelse för att förändra de politiskt-ekonomiska strukturerna som orsakar olyckor likt den i Sundbyberg. Och för detta krävs det, som organisatörerna inom Solidariska Byggare påpekar i sin bok om den nya arbetsmarknaden *Något har hänt* (Federativs, 2023), att även "icke-migrantarbetare solidariserar sig med migrerande arbetare."

¹ SOU 1966:44, s. 15.

Ett boksymposium om Rörelsesocialism

I boken *Rörelsesocialism – Tjugosju teser om samhällsförändring underifrån* (2024)

argumenterar Toivo Jokkala och Per-Anders Svärd för behovet av att **återupptäcka kraften i kollektivet handlande** underifrån. Utgångspunkten är att kollektivt handlande är nödvändigt för att motverka att motverka den politiska utvecklingen, där högerauktoritära rörelser vinner mark och där drömmen om en rättvis värld framstår som allt mer verklighetsfrånvänd. Här publicerar vi tre kommentarer på boken, med ett efterföljande svar från Jokkala och Svärd.

Maria Sundvall: Antikapitalism är konsekvens av rörelsekamp, inte utgångspunkt.

Toivo Jokkala och Per-Anders Svärds bok är ett efterlängt bidrag till samhällsdebatten, en appell för att uppvärdera rörelsers avgörande roll i kampen för samhällsförändringar. Den är en fantastisk introduktion för människor som blir intresserade av socialismen. Denna min kommentar är inte förminskande. Det är inte lätt att reda ut svåra frågor på ett enkelt språk. Jokkala och Svärd tar verkligen upp svåra frågor, både förväntade frågor om vad som skapar värde, vad kapitalism och socialism är och så vidare. Frågor som vi alla "egentligen" ställer oss men alltför sällan talar om i politiska sammanhang. Frågor som till exempel "har människan en oföränderlig kärna?", "är kapitalismen ett uttryck för den mänskliga naturen?", "är kapitalismen i sig rasistisk?". Frågor som verkligen förtjänar att diskuteras även av redan övertygade socialister och rörelseaktivister.

Författarna är resonerande och inriktade på dialog. De väver in historiska bakgrunder i teserna, presenterar sociologiska teorier och är ibland uppfriskande konkreta, som när de nämner barnpassning som en materiell förutsättning för rörelsearbete.

Den punkt jag känner mig mest tveksam till är just det påstående som de själva förutspår ska vara mest kontroversiellt – att rörelserna måste vrida sig i antikapitalistisk riktning. Deras

grundargument är att världskriserna är så djupt invädda i det ekonomiska systemet att vi måste konfrontera kapitalismen som sådan. De hävdar att den som vill behålla "politisk neutralitet" i rörelsearbetet i själva verket redan bestämt sig för att förlora!

Nej, jag tycker inte heller att rörelser ska vara "politiskt neutrala" – det ger intrycket att de till exempel inte skulle vara mot privatiseringar i sjukvården därför att det sammanfaller med vissa partiers ståndpunkter. Däremot har jag konsekvent hållit på att de rörelser jag själv deltagit i – framför allt rörelser för att försvara välfärden – ska vara "politiskt obundna", en hållning som Jokkala och Svärd kritiserar. De antar att skälet till ståndpunkten är att jag och andra vill nå ut till så många som möjligt och att vi vill behålla fokus på sakfrågorna. Det stämmer förstås i hög grad. En rörelse som inte vill nå ut till så många som möjligt har kanske redan bestämt sig för att förlora...? Men att nå ut till många ska inte tolkas som att leta efter mindre kontroversiella, mer realistiska krav, för att få stöd. Det försvagar bara rörelsernas kraft.

Det centrala är att rörelser inte ska ha några andra lojaliteter än saken de kämpar för. Det handlar bland annat om förhållandet mellan rörelser och parlamentariska vänsterkrafter. När vänstermajoriteter i Stockholmslandstinget under två mandatperioder på 90- och 00-talen genomförde omfattande nedskärningar av vården blev besvikelsen stor hos vårdpersonalen. Borgerliga styren återkom och genomförde privatiseringar och nedskärningar under de kommande 16 åren.

Anställda blev demoraliserade av bägge blockens vårdpolitik och valde individuella lösningar, som att gå till hyrbolag eller resa till Norge för att jobba. Det blev också ett test för rörelserna. Tidigare kampanjer mot nedskärningar och privatiseringar försvann när vänstern fick majoritet i landstingsval. Den kampanjorganisation jag själv arbetat med sedan 2005, Gemensam Valfärd, har lyckats leva kvar och driva opinion mot marknadsiering och nedskärningar, om än ibland på sparlåga. Det hindrar inte att det varit svårare för aktivister som oftare röstar till vänster att kritisera vänsterstyren. Till exempel var samarbetet mellan protesterande hemtjänstpersonal och Gemensam Valfärd starkare under de borgerliga perioderna, trots att deras arbetsvillkor inte förbättrats så mycket under socialdemokratiskt styre.

Mekanismerna är inte så svåra att förstå. Verkligheten är alltid svårare än principerna. Det är lättare att ha förståelse för svårigheten att genomföra förändringar, när det är din partikamrat som är ansvarig i kommunen. Det betyder inte att rörelserna ska lägga ned sina krav – tvärtom, det är ännu nödvändigare att rörelserna står självständiga och har behoven som kompass. Inte det politiska spelet.

Att rörelserna ska vara partipolitiskt obundna kan jag ändå tänka mig att vi är ense om. Men socialismen då, är det inte nödvändigt att de närmar sig socialistiska, antikapitalistiska krav? Nej, det är de samhälleliga missförhållanden som rörelsen bildats för att bekämpa och de intressen den vill försvara som måste vägleda. Samt insikten av att vi bara kan vinna om vi håller ihop, att själva kraften kommer underifrån.

Att förslagen ofta kommer att rikta sig mot kapitalet och förespråka kollektiva i stället för individuella lösningar ligger i rörelsekampens natur. Jag befärar däremot att en inriktning för att närma rörelser till socialismen gör att man letar efter de mest tänkbara radikala krav. Eller att socialister dömer ut rörelser därför att de inte verkar tillräckligt samhällsomstörtande.

Det går också lätt att hitta exempel på rörelsestrider där de mest orubbliga kämparna inte alls definierar sig som socialister. Jag känner liberaler (numera före detta) som försvarar flyktingars rättigheter långt hårdare än ledande socialdemokrater. Att lägga en ideologisk plattform som grund för rörelsen för den inte framåt. Samhällsförändringar har alltid genomförts

av människor och grupper som radikaliserats utifrån olika perspektiv och med olika ideologiska övertygelser, men som sammanstrålat i omstörtningen.

Däremot är jag absolut ense om att socialister måste aktivera sig i rörelser, att det i själva verket är lika naturligt som att vara aktiv i ett politiskt parti. Och givetvis ska de verka för att sprida socialistiska analyser, förslag om samhällsförändringar och erfarenheter av kollektiv organisering.

Ett särskilt ansvar faller på socialister i parlamentariska församlingar. På 00-talet uppmärksammades den så kallade deltagardemokratin som bland annat utvecklades i Brasilien. I en intervju 2005 beskrev vänsterpartisten Sanna Brolin hur hennes parti arbetade med det perspektivet i den Stockholmsstadsdel där hon var förtroendevald.¹ Så många fler exempel från Sverige känner inte jag till. I Jokkala och Svärds bok beskrivs det katalanska partiet och medborgarplattformen Barcelona en Comú som lyckats kombinera utomparlamentariskt rörelsearbete med att som kommunledning aktivt stödja rörelseorganisering. Själv brukar jag rekommendera Katarina Katz' bok *London mot Thatcher* till läsning.² Där beskrivs hur Great London Council, som så småningom lades ned av Thatcher, använde sin makt för att knyta kontakter med och stödja lokala rörelser. I Skottland har marknadsinriktningen av sjukvården NHS upphävts i samarbete med fackföreningarna.³ Som rörelseaktivist har jag ofta blivit frustrerad över att vänstermajoriteter i kommun och landsting inte aktivt samarbetar med anställda, brukare och allmänheten. Vi har fått höra att vänsterns representanter "lyssnar på" oss – i stället för "vi vill samarbeta med er för att rädda världen". De – liksom vi alla – borde studera erfarenheterna från Barcelona, London och Skottland och fortsätta de diskussioner som Jokkala och Svärds bok stimulerar till.

Lotte Schack: Hur väcka den slumrande organisationskraften i en tid av allt snävare demokrati?

Hur ska vi övervinna det deprimerande politiska läge vi befinner oss i? Enligt Toivo Jokkala och Per-Anders Svärd är det enda sättet vi kan göra detta vad de kallar rörelsesocialism. I deras bok med samma namn argumenterar de genom

tjugosju teser för att det som behövs är en förstärkt folkrörelse som kämpar för förändring underifrån. I första hand utomparlamentarisk men också med band till vänsterpartipolitiken. Denna rörelse finns redan, både i uttalade socialistiska organisationer och i grupper som inte skulle beteckna sig själva som socialistiska. Det som utmärker socialismen enligt författarna är "människors självverksamhet och demokratiska organisering," vilket innebär att den alltid måste byggas upp underifrån av människor själva och inte kan införas av makthavare.

Författarna levererar en övertygande analys av kapitalismen baserad på en bred läsning av samtida antikapitalistiska teoretiker utan att hemfalla till ortodox marxistisk jargong eller förutbestämda slutsatser. Boken för fram både denna analys och teserna med ett välskrivet och tillgängligt språk. Boken förtjänar också beröm för sin optimistiska anda, särskilt i insisterandet på människors förmåga att tänka och handla solidariskt, samt i framhävandet av rörelsens historiska vinster. Genom läsningen övertygas man som läsare om vikten av både en socialistisk analys och en rörelse som kan förvandla denna till handling.

Frågan jag främst lämnas kvar med är det störi- ga hur? Sociala rörelser har i en svensk kontext förlitat sig på en relativt generös välfärdsstat som har assisterat med finansiering och som har varit villig att gå i dialog med rörelserna och deras krav. Nu befinner vi oss dock i en tid där denna grund alltmer utmanas, vilket författarna själva påpekar. Ja, organiseringskraften slumrar inom oss, som det formuleras i tes nummer femton, men för att den ska kunna realiseras krävs former där den kan ta sig uttryck. Dessa former begränsas av ökad repression, tillbakadragandet av finansiellt stöd till folkbildning och vänstermedier samt en mer fientlig inställning till aktivism.

Ett tydligt exempel på det förändrade politiska lägets konsekvenser är miljörörelsen, en av de rörelser som inte primärt definierar sig som socialistisk men som enligt Jokkala och Svärd ändå har en sorts socialistisk praktik. Miljö- rörelsen, som efter sin förnyelse kring 2018 då den åtnjöt ett visst mått av välvilja från politiker och lyckades sätta klimatkrisen på dagordningen, har snabbt hamnat i motvind. En kvinna som jobbade på Energimyndigheten blev av med sitt jobb för att hennes chef fick reda på att hon var

ansluten till aktivistgruppen Rebellmammorna. Ulf KristerSSon ställde in ett offentligt möte på grund av "säkerhetshot" för att en aktivist från Extinction Rebellion stod på deltagarlistan. Fler och fler klimataktivisterna ställs inför rätta och döms efter civila olydnadsaktioner. Klimatmi- nistern Romina Pourmokhtari har upprepade gånger hårt kritiserat aktivister för att använda odemokratiska metoder i stället för att gå via riksdagen.

Det verkar alltså som att definitionen av legitimt demokratisk deltagande snävas av radikalt, och det har allvarliga följder för rörelsen och dess aktivister. Hur skapar vi livaktiga rörelser som kan verka och kämpa emot dessa begräns- ningar? Jag ser detta som en av de mest akuta frågorna för rörelsen idag.

Rörelsesocialismen hämtar sin styrka ur sin bredd: den består av många skilda organisatio- ner och grupper som arbetar på olika sätt, med olika metoder och med varierande avstånd till etablerade partier. Det är dock inte helt klart hur ofta oeniga delar av rörelsen ska kunna mö- tas. Jokkala och Svärd kritiserar själva arbetar- rörelsens byråkratisering och hur den i hög grad har övergett socialismen som målbild. En av följden har varit ett växande avstånd från den etablerade delen av arbetarrörelsen till gräsrot- srörelserna. Vad ska vi göra åt detta avstånd, och vem är det som bör närma sig vem?

Likväl är detta också frågan när det kommer till rörelser som inte själv definierar sig som socialistiska. Hur ska vi bygga allianser med dem? Är det verkligen tillräckligt att peka på att "Varhelst människor aktivt, medvetet och solidariskt deltar i den demokratiska förvaltningen av sina egna angelägenheter, där gör de också socialism" och att "Socialismens kärna är inte så mycket ett tillstånd (en viss uppsättning institutioner, ett visst fördelningsmönster) som en praktik som förverkligas i demokratiskt samarbete mellan fria och jämlika individer"?

Detta är svåra frågor som knappast kan förväntas besvaras till fullo i en enskild bok. Snarare behöver svaren nog hittas i rörelserna själva, som Svärd och Jokkala själva säger när de varnar mot att försöka att hitta ett rätt sätt att organisera sig på: i en föränderlig värld är det viktigt med en föränderlig rörelse. Denna påminnelse är en bra utgångspunkt för att diskutera hur vi som rörelse hanterar den nuvarande politiska situationen och de utmaningar som följer av den.

Ludvig Sunnemark: Rörelsesocialism inom och bortom en nationell horisont.

Toivo Jokkala och Per-Anders Svärds *Rörelsesocialism – Tjugosju teser om samhällsförändring* underifrån är på många sätt ett uppfriskande och hoppfullt tillskott till svensk vänsterdebatt. Till skillnad från många andra bidrag till sådan debatt är Jokkala och Svärds huvudsyfte inte polemik eller att ge tvärsäkra svar på komplexa problem. Tvärtom karaktäriseras deras bok av en radikal icke-dogmatism och öppenhet vad gäller några av de kärnfrågor som socialister, kommunister och anarkister debatterat i århundraden: reform eller revolution, våld eller icke-våld, centraliserad organisering i partier eller icke-hierarkisk organisering i nätverk.

Framför allt argumenterar Jokkala och Svärd för att den socialistiska revolutionen måste förstås som en lärandeprocess som byggs underifrån genom en mångfald av organisationstyper och strategier, där val av metod alltid bör baseras på den historiska och strategiska situationens specifika krav. De avvisar därmed dogmatism och förespråkar en bred rörelse-ekologi där olika aktörer, från lösa nätverk till traditionella partier, kan spela viktiga roller beroende på sammanhang. Reformkamp kan exempelvis tjäna som en utgångspunkt för att

driva mer systemkritiska förändringar. Centralt för deras vision är rörelsens kollektiva beslutsfattande och självstyrande karaktär - som både fungerar som ett frö till en framtida samhällsorganisering och som nödvändigt tryck för att genomföra de politiska förändringar som krävs för en socialistisk framtid. Denna vision grundas i en kritisk analys av kapitalismen, inspirerad av Nancy Frasers teori om hur ekonomin samspelar med bakgrundsstrukturer som patriarkat och kolonialitet. Jokkala och Svärd populariserar Frasers teori i en svensk kontext, och visar hur socialismens bredd innefattar kamper inom och bortom den traditionella arbetarrörelsen.

Emellertid finns det en del som frågor som förblir obesvarade i boken. För mig gäller det framför allt frågan om internationalism och global rörelseorganisering.

Samtida sociala rörelser är i ökande grad organiserade på tvärs över nationsgränser, framför allt genom gränsöverskridande nätverk, men också till viss del genom internationaler och federerade sammanslutningar i stil med den socialistiska internationalismens "traditionella" organisationsform. Detta eftersom att den samtida kapitalismen är globalt och lateralt strukturerad; snarare än att verka i separerade nationella sfärer fungerar den genom att koppla samman lokala platser på tvärs över nationella gränser samt genom att strukturera övernationella block och samarbeten. På grund av detta är de kamper och frågor som sociala rörelser för också ofta transnationellt artikulerade. Klimatförändringarna, den globala ojämlikheten, och imperialismens frammarsch kan knappast bekämpas i enskilda nationella utrymmen, utan kräver nationsöverskridande organisering av grupper som befinner sig på olika platser i världen men möter liknande problem och typer av förtryck.

Detta är, förstås, en central poäng i Jokkala och Svärds analys av kapitalismen, vilken fokuserar kapitalismens globala omfattning och "kannibalistiska" anspråk (för att använda Frasers term). Dock stannar deras reflektioner kring rörelseorganisering oftast i en svensk kontext, vilket gör att boken till viss del präglas av en slags diskrepans. Boken grundar sig i en omfattande analys av den globala kapitalismen medan dess föreslagna strategi i huvudsak rör sig inom en svensk politisk föreställningshorisont.

Jokkala och Svärd lägger stort utrymme på att beskriva hur rörelsesocialismen kan lösa problem som är synnerligen framträdande i svensk politisk debatt (gängkriminalitet, utarmad välfärd, hot mot studieförbund och vänstermedia, etcetera). Därtill läggs stor vikt vid historiska exempel från svensk arbetar- och kvinnorörelse när rörelsesocialismens potential ska illustreras. I den del (tes tolv) som direkt adresserar rörelseorganiseringens transnationella dimensioner, och vikten av att bygga allianser mellan arbetare på tvärs över landsgränser, ges fler frågor än svar. Det betonas att det är "nödvändigt att arbetare globalt börjar söka sätt att organisera sig för att inte låta sig spelas ut mot varandra", men det ges inga övergripande eller teoretiskt informerade svar på hur detta skulle kunna låta sig göras. Den globala rättviserörelsen samt fackliga solidaritetskampanjer diskuteras som möjliga inspirerande exempel, men utan särskilt omfattande reflektion kring den enorma akademiska och politiska diskussion som förts kring dessa rörelsers faktiska förmåga att förändra den globala kapitalismen.

I allmänhet tycks det därför som att bokens andra del först och främst fokuserar på hur en stridbar rörelseallians ska kunna uppstå inom ramarna för ett svenskt politiskt slagfält, delvis genom ett återuppväckande av den svenska folkrörelsetraditionen. Åtminstone tycks det som att det för Jokkala och Svärd är lättare att föreställa sig och beskriva ett sådant politiskt projekt än den internationella rörelsekampanj som skulle behövas för att avskaffa kapitalismen globalt.

Frågan uppstår därför hur Jokkala och Svärd faktiskt föreställer sig att den globala kapitalismen ska kunna bekämpas av rörelsesocialismen. Vilken typ av global eller transnationell organisering ser de framför sig, och hur förhåller sig denna till de nationellt etablerade rörelseallianser som de i högre utsträckning diskuterar i bokens andra del? Vilken typ av internationalism skulle kunna vara vägledande för ett sådant projekt – den proletära internationalismens internationella sammanslutningar mellan nationellt organiserade arbetarrörelser, eller den globala rättviserörelsens allianser mellan transnationella, horisontella nätverk? Vilken position skulle de svenska folkrörelsetraditioner som Jokkala och Svärd ser som inspirerande och vägledande ha inom en sådan global rörelseformation?

Jag inser förstås att denna relativa brist på diskussion av det globala till stor del är en konsek-

vens av bokens tilltänkta publik. Jokkala och Svärd skriver på svenska och vänder sig först och främst till svensk offentlighet. Självklart är det därför rimligt att lägga kraft på frågor och argumentationsled som har särskild relevans i en svensk kontext. Men detta gör denna invändning än mer relevant som just diskussionsfråga – vad skulle Jokkala och Svärd kunna skriva i en uppföljare, som mer direkt och ingående tar sig an den socialistiska rörelsens potentiellt transnationella eller globala dimensioner? Vilken internationalism ser de framför sig?

Toivo Jokkala och Per-Anders Svärd svarar: Man måste "tänka baklänges" i rörelsebyggandet.

Vi har tagit del av läsningarna av vår bok med stort intresse. Vi ska här, utan några anspråk på att vara heltäckande, försöka ge våra perspektiv på de problem som recensenterna lyfter fram.

När det gäller rörelsekrafternas partipolitiska oberoende delar vi **Maria Sundvalls** analys.

De exempel på svek från parlamentariska vänstermajoriteters sida som hon anför – och de förlamande konsekvenser som dessa fått på kämpande rörelser – hade varit utmärkta illustrationer i vår bok. En av våra huvuddrivkrafter har varit att visa på just betydelsen av progressiva samhällsrörelser som inte gör sig beroende av det dagspolitiska spelet i de parlamentariska församlingarna. Om något önskar vi oss det omvända förhållandet: En dynamik där växande rörelser sätter dagordningen och driver de politiska partierna framför sig.

Det finns även poänger i de varningar Sundvall utfärdar mot att, i den socialistiska renlärigheten namn, döma ut rörelseriktningar som inte ter sig tillräckligt subversiva – eller att försöka trumfa igenom maximal radikalism i varje rörelsesituation. Idémässig enkelspårighet får inte leda till att enskilda människor som är beredda att kämpa tillsammans med andra stöts bort ur rörelserna. Det är en viktig påminnelse att inte i den stora visionens namn glömma den verklighet vi har att agera i – en verklighet där socialismen för tillfället dessutom ter sig mer avlägsen än på länge.

Men som Sundvall själv är inne på kommer rörelsers krav och målsättningar i praktiken ofta på kollisionkurs med kapitalets makt –

precis som rörelsernas kollektiva anslag går i direkt klinch med marknadsindividualismen. I vår bok återkommer vi hela tiden till poängen att nästan alla sociala kamper i vår tid också är ”gränsstrider” (Nancy Frasers term) för att freda åtminstone några delar av livet mot kapitalets oupphörliga inträngsförsök. Den unga klimatrörelsen är ett tydligt exempel: Redan de mest grundläggande kraven för att hejda den globala uppvärmningen krockar genast med kapitalets logik. Detta är något som rörelser förr eller senare kommer att behöva ta de idémässiga konsekvenserna av. Inte genom att knyta upp sig mot specifika politiska partier, men genom att i sin egen verksamhet och i samarbete med andra rörelser våga anlägga ett antikapitalistiskt perspektiv.

För att göra ett litet tankehopp: För lite mer än hundra år sedan, när fröna såddes till många av de rörelseriktningar som lever kvar in i vår tid, var demokrati inte ett självskrivet positivt värdeord i offentligheten. Våra politiska församlingar fylldes till betydande del av krafter som såg en demokratisk utveckling som ett hot mot samhällsordningens fortbestånd. På den tiden hade det i neutralitetens namn kunnat te sig ganska rimligt för vissa nischade reformivrare föreningar och organisationer att säga ”Vi tar inte ställning för eller emot demokrati” (och för den delen också att låta den hållningen återspeglas i den egna organisationsstrukturen). Annu längre var det troligen socialt möjligt att i föreningssammanhang hävda att ”Vi tar inte ställning för eller emot kvinnors likaberättigande”. Båda hållningarna är förstås idémässigt orimliga för en progressiv rörelse, och båda hamnar i tydlig konflikt med rörelsearbetets egen inre logik. Lika utlämnande som det en gång i tiden var att i offentligheten säga ”Jag är demokrat”, lika självklart hoppas vi att det en dag ska bli för rörelseföreträdare att säga ”Jag är demokrat, och som en följd av det förkastar jag kapitalismen som samhällsform”.

Kravet på obundenhet i meningen ”inte agera på ett sätt som kan innebära att ta ställning mellan höger och vänster” eller ”förbli agnostisk i förhållande till den ekonomisk-politiska skalan” är sannolikt en hållning som kommer att hämma rörelser allt mer framöver – inte minst givet hur den högerradikala väckelsen förflyttat, och lär fortsätta förflytta, den politiska mittpunkten allt längre högerut. Enskilda organisationer kan förstås även framgent välja

att inte prata om kapitalismen, men som vi försöker visa i vår bok kan kapitalismen inte välja att sluta motarbeta radikala rörelsemål. Tvärtom är kapitalet strukturellt oförmöget att prioritera något annat än sin egen expansion. I dag manifesteras detta i en process där kapitalets lagar har tagit kommandot över världspolitiken och kastat in oss i en ohygglig spiral av miljöförstöring, fascistisering och krig. För att låna en boktitel av Maurizio Lazzarato blir det allt tydligare att ”kapitalismen hatar oss alla”. I det ljuset ter det sig allt mer angeläget att uttryckligen peka ut kapitalet som en gemensam fiende till de mänskliga målsättningar många av oss delar.

Lotte Schack sätter fingret på ett verkligt moment 22 i den samtida svenska rörelseverkligheten: Rörelsernas redan svaga ställning gör att politiska förändringar som pressar tillbaka dem ytterligare kan klubbas igenom (till de exempel Schack själv nämner kan läggas inskränkningarna i strejkrätten i Sverige, något som försvårar en facklig revitalisering genom att underkänna ett centralt verktyg i fackföreningarnas verktygslåda). Vi ser framför oss att rakt motsatt process kan bli verklighet: I stället för den nedåtgående spiral vi ser i dag måste vi försöka använda rörelseorganiseringen som hävstång för ytterligare rörelseorganisering. I boken för vi en del resonemang om att rörelser måste försöka skapa sig en styrkeposition oberoende av staten och den sviktande uppbackningen därifrån. Delvis handlar det om att återupptäcka den ”do it yourself”-anda som präglade de unga arbetar- och folkbildningsrörelserna. Rörelserna måste i den processen inse hur viktig en livaktig basdemokrati och gräsrotsorientering är för att de ska kunna flytta fram sina samhällspositioner – motsatsen till den tilltagande toppstyrning och byråkratisering som vi bland annat sett i fackföreningsrörelsen under de senaste decennierna. På så sätt är det alltså, apropå Schacks direkta fråga, de etablerade organisationerna som borde närma sig gräsrotsperspektivet. Men det sker förstås inte av sig självt – för att det ska hända krävs ett ökat tryck underifrån från aktiva människor såväl inom som utom de etablerade organisationerna.

Om rörelserna ska stärkas måste vi också motarbeta den rörelse-repressiva politiken från statsmakternas sida – så sett är rörelsernas relation till staten och inriktningen på det politiska styret verkligen inte irrelevant. På

samma sätt som rörelsernas villkor tenderar att inskränkas från statsmakternas sida när rörelserna är svaga måste en vitaliserad underifrånorganisering stärka rörelsernas ställning även i juridiska termer.

Ludvig Sunnemark gör den helt korrekta observationen att vi har lättare att föreställa oss fruktbara vägar framåt för rörelserna på vår invanda hemmaplan än vad vi har att visualisera dynamiken i en internationell rörelsekampanj. Det är ingen slump att vi beskriver det som ”vårt kanske svåraste rörelsedilemma” i boken. Men några preliminära ståndpunkter har vi (varav några säkert kan behöva omprövas eller utvecklas om vi får tillfälle att gå ännu djupare in i frågan framöver).

Precis som när det gäller rörelsebyggande generellt menar vi att man måste ”tänka baklänges” även på denna punkt: Vilka resurser måste finnas på plats för att den kapitalistiska samhällsformen en dag ska kunna övervinnas? Och vad behöver vi bygga upp för att kunna nå punkten där dessa samhällsresurser finns?

När det gäller rörelseförutsättningarna i det globala Syd ser de ofta värre ut i dag än de gjorde i vår del av världen för hundra år sedan. I gulfstaterna, för att ta ett flagrant exempel, råder fortfarande det så kallade kafalasyttemet som innebär att migrantarbetare i praktiken är förhindrade att organisera sig fackligt. I majoriteten av Afrikas länder har fackligt aktiva utsatts för våld på grund av sitt engagemang. I flera delar av världen sker återkommande mord på miljöaktivister och på hbtq-förkämpar.

Ett första steg i internationell rörelseolidaritet måste börja med allianser och direkta stödsatser för att befästa människors rätt att över huvud taget organisera sig. Det kan verka som ett modest mål – men ändå lägger rörelserna idag slående lite energi på det i vår del av världen. Inte ens de fackliga organisationerna prioriterar frågan särskilt högt – trots att det ligger i alla arbetares direkta intresse att olika arbetargrupper världen över inte spelas ut mot varandra.

När det gäller vår vision för gränsöverskridande rörelseorganisering kommer vi närmast just den globala rättviserörelsens idé om allianser mellan transnationella horisontella nätverk. Inte minst när det gäller miljö- och klimat-

rörelsen ser vi redan ganska framgångsrika förstadium till det. Samtidigt är det uppenbart att de nationellt organiserade arbetarrörelserna fortsätter att gravitera mot den orimliga idén om ”maximalt välbefinnande i vårt land/vår region”. I samtida svensk LO-tappning, exemplifierad i vår bok, har denna attityd urartat i ”Hur bygger vi en konkurrenskraft i världsklass?” – en rent dystopisk slogan som på en och samma gång lyckas vanhedra rörelsens stolta ursprung och upphöja slavmentaliteten till en dygd. Inget av detta betyder förstås att den globala rättviserörelsen sitter inne med ett färdigt organisatoriskt recept. Inte minst när det gäller just att få till stånd livskraftiga fackliga samarbeten återstår det mesta att göra.

De initiativ vi nämner i boken är på sina sätt blygsamma, men ändå inspirerande: När fackligt aktiva vinarbetare i Syd gör gemensam sak med rörelseaktiva i Sverige och sätter press på Systembolaget, svenska staten och svenska vinimportföretag att ta ansvar för miljö och mänskliga rättigheter i hela produktionskedjan – även med krav på bojkott – visar det hur ett embryo till global organisering kan se ut.

Vi utesluter inte att det i framtiden kan bli läge för en regelrätt antikapitalistisk internationell av fackliga och andra rörelser. För oss är det dock tydligt att en sådan måste byggas underifrån, efter att långt fler grupper av människor än i dag uppnått de grundläggande möjligheterna till organisering.

Globala tankesmedjor, idésammanlutningar och kampanjnätverk kan inrättas redan nu, men mer genomgripande motmaktssstrukturer förutsätter att de grundläggande beståndsdelarna finns på plats där människor lever och verkar.

¹ Sundvall, M och Brolin, S. *Har Vänsterpartiet något alternativ till nedskärningar?* Tidsignal 1/2005, s. 28–43.

² Katz, K. (1988). *London mot Thatcher: kommunalpolitik för samhällsomstörtare*. Röda Rummet: Stockholm

³ Taxén, L. (2019). *Skottland visar vägen – en annan sjukvård är möjlig. Rapport*. Arena Idé och Nätverket Gemensam Välfärd.

ANONYMT

Klimatkamp genom gemenskap

Kampen mot klimatförändringarna och fossilutvinningen tar sig ett flertal organisatoriska uttryck. De mest radikala protesterna präglas oftast av att unga människor går i första ledet. I Röda rummets serie om **nutida politiska och sociala rörelser** presenteras här *Ta Tillbaka Framtiden* av "en anonym anhängare".

Den första mars 2023 föddes Ta Tillbaka Framtiden (TTF) när ett antal aktivister klättrade upp på några bensinmackar och kastade tårta på bolagets (ST1) byggnader och skyltar. Sedan dess har vi med olika medel försökt förhindra fossilkapitalets ödeläggelse av liv världen över. TTF grundades i kölvattnet av den stora klimat-protestvågen 2018-19, då Fridays for Future samlade massor av klimat-protesterande och Extinction Rebellion utförde stora aktioner med civil olydnad. Vi beskriver oss själva som en hoppfull radikal gemenskap av och för unga mellan 12-30 år.

TTF förstås bäst som ett barn av sin tid. För lite över sex år sedan började Greta sin skolstrejk och en ny våg av klimatprotester tog fart som 2019 samlade 60 000 demonstranter i Stockholm. Fridays for Future (FFF) samlade folket samtidigt som Extinction Rebellion (XR) gjorde olika ickevåldsliga hyss för att få riksdag att tala klarspråk, instifta medborgarråd och drastiskt sänka utsläppen till 2025. Många unga som var med då – och inte hade gjort något liknande innan – kände att de var med på en marsch mot revolutionen. Men 2020 kom ett virus från Wuhan och satte stopp för den vågen. Tre år senare bildades alltså TTF. En stor del av syftet var att åtgärda två problem som fanns i klimatrörelsen: ett externt syfte kring att förtydliga rörelsens narrativ, och ett internt syfte kring att bygga tydlig organisation och långsiktig gemenskap.

Att skapa ett narrativ — Unga mot fossilkapitalet!

Narrativ är något klimatrörelsen i globala nord länge kämpat med. I klimatfrågan kan det vara svårt att dra tydliga linjer mellan offer och förövare eller "vi och dom" eftersom att orsaken till den kumulativa koldioxidens katastrofer är både brittisk industrialisering på 1800-talet och kinesiska kolkraftverk idag; även om olika länder stått för olika mycket utsläpp på vissa andra länders bekostnad. Medan klimatrörelsen i Syd haft en konfliktlinje mot Nord – som vi står bakom – så har rörelsen i Nord ofta använt "mänskligheten" som både offer och förövare vilket döljer att vissa köper privata öar för att bygga betongbunkrar där de från sin dator-skärm kan investera i den fossila marknaden – medan andra vars avtryck är minimalt får sina barn dränkta av skyfall.

Under den klimatpolitiska vågen 2019 körde XR på med en agitation med "medborgaren mot staten" och FFF ställde "unga" mot stat och system. Ett problem var här att båda rörelserna vädjade till och lade ansvar på staten utan att formulera vad staten skulle göra eller de själva skulle göra av det som behövde göras (även om detta ganska snabbt förbättrades)¹.

Utan att säga att dessa grupper hade "fel" – de var båda extremt lyckade rörelser – så ville TTF skapa en tydligare berättelse med tydligare konfliktlinjer mellan ett "vi" och ett "dom". TTF sökte därför att skapa ett narrativ där vi unga visade på en stark vilja att stoppa fossilkapitalet – och i detta gjorde fossilkapitalet till ungas huvudfiende. En sådan bild gör sig bra i dagens digitala mediavärld där en morgontrött läsare av dagspressen snabbt bör kunna dra den mentala kopplingen: fossila företag hotar ungas framtid dina barns framtid är hotad av fossila företag.

Att skapa en organisation – hoppfull radikal gemenskap

Det interna fokuset om ork, organisation och gemenskap handlade om att det i organisationerna som många av oss varit aktiva i innan fanns en kultur av "boom and bust" där massivt arbete skedde inför spektakulära aktioner, följt av trötthet och utbrändhet. Vi sökte därför att bygga nya organisationsformer med uthållighet, seghet och gemenskap i centrum.

Utan att säga exakt hur vi är organiserade så kan vi skvallra om att mycket tids läggs vid å ena sidan känsloarbete, sociala band och gemenskap – och å andra sidan tydliga mandat och tydliga strukturer kring arbetet, vilket diskuteras nedan.

Att ha en strategi – tänkt som vägen att nå sina mål – är svårt i klimatfrågan, speciellt när de faktiska målen uppsatta av internationella avtal är på väg käpprätt åt helvete. Vidare har våra fiender jättemycket pengar och tillgång till maktens korridorer, samtidigt som vi själva är ganska fattiga med dålig tillgång till någon bra korridor. Vad gör man då? I TTF försöker vi rikta in oss på "mindre", fast samtidigt väldigt stora, bovar och systematiskt arbeta mot dem.

Fossilkapitalet: den främsta fienden

TTFs främsta fiende är fossilindustrin och det kapital som upprätthåller den. Vår första

kampanj var därför att blockera oljehamnar och depåer med fossila bränslen; syftet att dels väcka uppmärksamhet för vårt narrativ och dels stoppa det dödliga trögflytande bränslet från att brännas, bli pengar, och återinvesteras i mer bränsle som det annars görs när ingen sitter i vägen. Under vårt första födelseår blockerade vi oljehamnar i sammanlagt en månads tid, genom att demonstrera precis utanför utfarterna och klättra upp på oljetankbilar tak. När vi började blockera oljehamnar var det extremt effektivt. Tankbilar stod i långa led och ingen hamnkapten eller fossilförsäljare verkade ha någon plan för hur man skulle agera i en sådan situation. Efter upprepade besök i vått och torrt började kaptenerna och fossilförsäljarna försöka lösa situationen genom att åka ut från andra utfarter och så vidare. Vi gick till motanfall genom fler blockader vid fler utfarter – kaptenerna svarade med ytterligare fler, nu väldigt kreativa utfarter, och så har det fortsatt. En framgång har varit att vi med relativt lite folk har skapat väldigt stora blockader under lång tid – framförallt genom återkommande demonstrationer dag efter dag under aktionsperioder som kan vara en till två veckor där vi klättrar upp på tankbilar tak – men även genom att inte “försöka” bli arresterade och ha bra poliskontakter. Att vi för det mesta är “vita barn” som i polisens ögon inte kan vara brottslingar hjälper såklart den situationen och är ett privilegium vi utnyttjar. Som en hamnkapten ilsket sa till oss “stör [vi] hela Europa”. Däremot är det svårt att genom blockad förändra den fossila ekonomins institutioner.

Kampanj mot fossilindustrins finansärer

För att tydligare försöka förändra kapitalets struktur är vår senare genomförda kampanj inriktad mot Svenska storbanker, och specifikt det fossila kapitalets hjärta i Sverige, Skandinaviska Enskilda Banken. SEB är den bank i Sverige som står för störst koldioxidutsläpp av alla svenska banker, främst genom att SEB ger stora lån till företag som sysslar med expansion av fossila bränslen. SEB:s utlåning skapade 34 miljoner ton koldioxidutsläpp 2023, varav ca hälften kom från kol, olja och gas². SEB:s utsläpp kan jämföras med Sveriges totala konsumtionsbaserade utsläpp 2023 på 44,2 miljoner ton³. Medan SEB insisterar på att deras pengar inte går till själva expansionen av fossilutvinningen, menar vi att det inte spelar

någon roll då pengarna ändå hjälper företagen expandera och vidare att SEB inte kan garantera detta då inga krav på att pengarna ska gå till omställningsarbete ställs i lånen⁴. Vårt mål är därför att SEB ska sluta låna ut pengar till företag som sysslar med fossil expansion, vilket är en “långt hängande frukt” i meningen att andra storbanker som Handelsbanken och Danske bank redan nu inte gör detta⁵. Det ska sägas att SEB menar att utsläpp relaterade till deras utlåningsverksamhet gått ner mycket sedan senaste rapporten. Huruvida det stämmer kommer vi snart få veta då en bankrapport för 2024 snart släpps från Fairfinance och Naturskyddsföreningen. För att få SEB att gå med på detta ändå ganska rimliga krav använder vi konfrontation och förhandling. Först konfronterar vi SEB om denna jobbiga sanning, genom att till exempel stå i en vecka utanför deras huvudkontor och prata med alla som går ut och in, vandra in på kontoret och prata med folk, vara på mässor där SEB är (och ställa jobbiga frågor), sprida vårt budskap med affischer utanför deras banker, skriva debattartiklar och ställa jobbiga frågor på föreläsningar. Kort och gott: där SEB är, där försöker även vi vara för att på snällaste, störigaste möjliga sätt lägga fram deras oljiga kort på bordet. Efter ett tag orkar inte ens envisa bankirer hålla på att jidra och då får vi vårt möte, en förhandling. Hittills har det främst inbegripit greenwash och parterna har ännu inte löst sin konflikt, men kampen är långt ifrån över. Vi vet att många inom SEB håller med oss, att deras kunder är på vår sida och vi är en organisation byggd för maraton; om SEB inte vill förhandla är vi mer än redo för konfrontation. Vår strategi är därför att fortsätta vår vänliga men bestämda nagel i ögat hos finanskapitalet. Om du som läsare är kund hos SEB kan du nu bli vår medkompanjon genom att maila SEB, berätta detta och byta bank, information om detta finns på vår hemsida: tattillbakaframtiden.se/bankkampanj/

Kampanj för avgiftsfri kollektivtrafik

Förutom kampanjerna mot fossilkapitalet driver vi även en relativt ny kampanj för avgiftsfri kollektivtrafik i Västra Götalandsregionen. Vi driver detta genom en namninsamling⁶, demonstrationer, debattartiklar, byten av västrafiks nedlåtande och människofientliga reklamskyltar mot våra egna – samt genom att fysiskt gå till regionfullmäktige och prata med politiker.

Att driva avgiftsfri kollektivtrafik är både skönt för oss eftersom de spårvagnsresenärer vi möter på våra aktioner nästan uteslutande är positiva till budskapet. Samtidigt är det ett sätt för klimatrörelsen att kombinera klasspolitik med klimatpolitik och visa att det klimatsmarta även kan vara det som gör livets förutsättningar förutsättningslöst; med detta menar vi att klimatpolitik kan bli ett ymnighetshorn för rörelse, allas rätt till mat, boende och fri tid – så länge det fördelas rättvist inom planetens gränser. Det är viktigt för klimatrörelsen att driva förslag med riktig frihet, jämlikhet och rättvisa i centrum om vi ska byta ut den gamla gröna politikens ekologiska fotavtryck mot något nytt radikalt grönt och folkligt. Vi måste visa folket att vi inte är samma kostymnissar som det gröna kapitalet och dess PR-bihang.

Det viktigaste målet för TTF är att skapa hoppfull radikal gemenskap. Detta är viktigt inte bara för att det gör våra aktioner sega och långvariga, utan också som mål i sig självt. Hoppfull radikal gemenskap är värt någonting även när andra mål misslyckas och världen brinner. Genom att lägga äggen i gemenskapskorgen försöker vi skapa strukturer som betyder något även när allt omkring rasar. I praktiken betyder detta att vi å ena sidan anordnar en hel del fester, äter middag ihop, gör känslöarbete och har "salong", där vi dricker vin och diskuterar politik – men det betyder också att det finns mallar för hur nya ska lära sig arbetet, tydliga roller, feministiska mötestekniker och vanlig kontorstid. Vi har en arbetsgrupp som ser till att alla får sin plats och trivs i organisationen, och det finns mötesplatser där man kan arbeta eller hänga tillsammans i flera städer. Vi kombinerar därmed ett försök att bli vänner och leva tillsammans med en osexig byråkrati. Det är såklart inte enkelt eller problemfritt att kombinera vänskap och arbete, gamla rävar med nya själar eller liberaler med kommunister – men med öppenhet kring svårigheterna och hög prioritet försöker vi sträva mot detta som en central del av vårt arbete. Det blir enklare att försöka rädda världen när uppgiften är uppdelad i tvåtimmars pass och någon har gjort en tydlig agenda – det blir lättare att hantera uppgiftens upplevda omöjlighet, ilska och sorg, när vi öppet får prata om den svåra situation vi befinner oss i. Till detta ska tilläggas att vi även anordnar mycket interna läger där alla kan träffas, och vi bedriver folkbildning i form av studiecirklar och föreläsningar som vi försökt sprida i bredare kretsar än TTF.

Utvärdering

Det är svårt att reflektera över framgång och svårighet då vi bara funnits i ett och ett halvt år men vår största framgång är att vi gjort mycket aktiviteter med relativt lite folk och varit väldigt produktiva under vår ännu korta livstid. Vi har kunnat göra detta genom att vara ett samman-svetsat gäng som prioriterar gemenskap högt, men även genom att ha en tydlig organisation där saker är planerade och mandat tydliga. Vi har gjort aktioner där vi återkommit gång på gång, i kampanjer där vi återupprepat aktionerna. Den främsta svårigheten är de starka fiender vi möter och den knappa tidsspann inom vilken vi arbetar. Dessa två bildar ofta en klyfta mellan vad som är realpolitiskt möjligt idag, och vad som är nödvändigt i snar framtid för att undvika de värsta katastroferna – vars tendenser vi redan ser. Genom att prioritera hoppfull radikal gemenskap försöker vi skapa förutsättningarna till kamp som kan övervinna den klyftan, men även skapa något värdefullt i sig självt vilket inte försvinner, även om klyftan i slutändan vinner över oss.

¹ Den som vill läsa vidare om detta, liknande process men i FFF kan läsa Lotte Schacks studie om "barnet" som identitet i klimatpolitiken: Lotte Schack; *Climate Subjectivity: Youth, Innocence and Willfulness in the Swedish climate movement. Mobilization: An International Quarterly* 2 July 2024; 29 (2): 229–244. doi: doi.org/10.17813/1086-671X-29-2-229

² Naturskyddsföreningen & Fairfinance guide Sverige: *The real carbon footprint of Swedish banks* (2024:7)

³ Naturskyddsföreningen 2024, se naturskyddsforeningen.se/faktablad/konsumtionsbaserade-klimatutslapp/

⁴ Läs mer på tatillbakaframtiden.se/bankkampanj/

⁵ Naturskyddsföreningen & Fairfinance guide Sverige: *The real carbon footprint of Swedish banks* (2024:10)

⁶ Skriv under på: www.miltskifte.org
- "Avgiftsfri kollektivtrafik i Västra Götaland"

Klass, kärlek och populärlitteratur

Sally Rooney har på kort tid blivit en av samtidens mest omtalade författare, känd både för sin litterära röst och sina politiska ställningstaganden. Hennes romaner, som ofta utforskar teman som kärlek, vänskap och klasskillnader, har översatts till över 40 språk och sålts i miljontals exemplar. Trots framgången är åsikterna om hennes verk delade. Rooneys senaste roman, *Intermezzo*, fortsätter att väcka frågor om **litteraturens politiska potential**. Med berättelser om unga vuxna som navigerar kapitalismens konsekvenser och komplexa relationer, väver Rooney in samhällskritik i en genre som ofta uppföras som ytlig. Men är det tillräckligt?

Få samtida författare får lika mycket internationell uppmärksamhet när de ger ut en ny roman som Sally Rooney. Hennes brittiska och irländska förlag, Faber & Faber, har såld mer än sex miljoner exemplar av hennes böcker som är översatta till mer än 40 olika språk. Hon har kallats sin generations röst, den nya J.D. Salinger och ett globalt litterärt fenomen. Kanske är det inte så överraskande att hon samtidigt har kallats överskattad, och hennes böcker har kritiserats för att vara banala. På samma vis har reaktionerna på hennes fjärde bok *Intermezzo* som släpptes i år varit delade. En av frågorna som väcks är böckernas politiska potential, trots att romaner som Rooneys - vilka kretsar kring teman som kärlek och vänskap - vanligtvis inte ses som politisk litteratur.

Att den typen av frågor ställs beror säkert till stor del på att Rooney som offentlig person är uttalad marxist och ofta uttrycker sig politisk i medierna. Särskilt har hon blivit uppmärksammat för sin solidaritet med Palestina. Hon har nekat att sälja översättningsrättigheterna till ett israeliskt förlag, och när hon i år gav ut *Intermezzo* började hon boklanseringen med att kalla folkmordet i Gaza vid dess rätta namn och uppmana publiken till att fortsätta att protestera och inte titta bort. "Det är det minsta vi kan göra," avslutade hon sitt tal.

Det politiska är dock inte särskilt explicit i hennes romaner. Rooney har själv uttryckt am-

bivalens inför litteraturens politiska potential och möjligheten att skriva marxistisk skönlitteratur. I en intervju pratar hon om en scen från hennes andra roman, *Normala människor*, där karaktären Connell känner sig alienerad från ett litterärt evenemang han är på, som ett sätt att illustrera litteraturens varufiering. I den samtida kapitalismen, säger Rooney, är böcker en vara folk köper för att kunna signalera kulturell kapital och medlemskap av en specifik klass. "Jag tror att det som gör mig skeptisk kring allt detta är att det får mig att känna att böcker inte har någon potential att tala sanning till makten, att de inte har någon potential som politiska texter på grund av den roll de spelar i kulturekonomin." Eller som hon har sagt om en annan av sina böcker där huvudpersonernas svårigheter på en brutal bostadsmarknad präglar delar av handlingen: "Det är säkert en massa människor som tyckte om *Samtal med vänner* vilka är en del av det system som aktivt exploaterar andra folks arbete. Jag är säker på att det finns hyresvärdar som har läst den och tyckte den var bra. Gör det mig glad att jag har gett den typen människor tio timmars distraktion? Inte riktigt!"

Trots det har Rooney också sagt att hon försöker skriva inom ett marxistiskt ramverk. Vad betyder detta? Rooneys romaner är alla generationsporträtt. Huvudpersonerna är alltid sådana man med ett lite störigt uttryck kallar milienials, alltså folk född på slutet av 80-talet och

början av 90-talet som har vuxit upp i skuggan av finanskrisen 2008 vilken drabbade Irland, där Rooneys romaner utspelar sig, särskilt hårt. Romanfigurerna lever med krisens effekter och på ett mer generellt plan med kapitalismens villkor: de försöker navigera en bostadsmarknad förstörd av investerare där de tvingas betala allt för mycket i hyra, de kämpar med att hitta någorlunda betalda jobb som motsvarar deras universitetsutbildningar, de hjälper sina föräldrar som har blivit alkoholiserade i krisens kölvatten. Och så pratar de om detta konstant. I *Normala människor* går Connell och den andra huvudpersonen, Marianne, en promenad förbi ett övergivet byggprojekt. De pratar om att det har "något att göra med kapitalismen" utan att kunna säga exakt vad. Exflickvännerna Frances och Bobbi har i *Samtal med vänner* långa chat-konversationer om hur kärleksnarrativ gynnar kapitalismen.

För en annan viktig aspekt är att alla Rooneys böcker är kärleksromaner. I centrum står alltid en eller fler komplicerade relationer som ska redas ut. Och här blir den socioekonomiska verkligheten kanske mest uttalad: oftast skapas dessa komplikationer av att de också är klassrelationer mellan individer. Ett av de centrala relationssammanbrotten i *Normala människor* orsaka av att Connell får sparken från sitt jobb på ett café och tvingas flytta hem över sommaren. Anledningen att han tvingas lämna universitetsstaden är att han inte vågar fråga sin flickvän Marianne om han kan flytta in i hennes lägenhet, som ägs av hennes förmögna familj, vilket hon tolkar som att han gör slut. I *Vackra värld, var är du* dejtär den framgångsrike författaren Alice lagerarbetaren Felix som hon bjuder att följa med henne till fina europeiska litteraturfestivaler där han känner sig helt malplacerad i tjusiga hotellrum och bland pretentiösa förlagspersoner.

Rooneys senaste roman *Intermezzo* handlar om bröderna Ivan och Peter som precis har förlorat sin pappa. Peter är 33, Ivan är 22. Peter är en framtåtsträvande progressiv advokat med ett rikt socialt liv, medan Ivan är en introvert schackspelare. De två har en problematisk relation som ofta förmedlas till läsaren genom beskrivningar av diskussioner kring Ivans syn

på kvinnor som skär sig mot Peters feministiska perspektiv. Relationen kompliceras även av brödernas ömsesidiga avundsjuka gentemot varandra. Peter avundas Ivans närmare relation till deras pappa; Ivan avundas Peters succé i livet och dennes stabila ekonomi. I början av romanen reser Ivan till en liten ort på landet för att delta i en schackuppvisning där han träffar en fjorton år äldre kvinna, Margaret, som han inleder en relation med. Peter upplever, trots sitt jobb och sin stabila ekonomi, sitt liv som totalt kaos. Han är hopplöst kär i sitt ex, universitetslektorn Sylvia, som efter en trafikolycka inte längre vill vara med honom. I stället dejtär han den 24-åriga universitetsstudent Naomi som bor i ett kollektiv, som står under ständigt hot att utrymmas av fastighetsägaren, och som säljer sex bredvid studierna. Samtidigt kämpar han med ångest som han självmedicinerar med alkohol och piller.

Även i *Intermezzo* är det tydligt hur kärleks-, vänskaps- och även familjereaktionerna formas av kapitalistiska förhållande. Peter och Ivans relation präglas av deras ekonomiska positioner: Peters advokatjobb och Ivans gigarbeten inom programmering ger dem helt skilda förutsättningar att skapa relationer och forma sin framtid. De har ett våldsamt gräl över en middag på en dyr restaurang där Peter har betalat. Peters relation till Naomi präglas av hans uppenbara övertag: han för över pengar till henne när hon är pank och när hennes kollektiv vräks flyttar hon in i hans bostadsrätt. En intressant aspekt i berättelsen är hur klassrelationerna både förstärks och kompliceras av andra maktrelationer. För Ivan och Margaret är det inte helt självfallet vem det är åldersskillnaden ger makten. Margaret är äldre, har fast anställning, hus och mer pengar men för hennes omgivning är det Ivan som utnyttjar henne: varför skulle en man i början av 20-års åldern vilja vara med en 36-årig kvinna?

Trots bakgrunden av dessa "hardcorerealiteter" har många av Rooneys böcker, inklusive *Intermezzo*, mött kritik för att vara sentimentala och överdrivet romantiska. I den typen av romaner vinner kärleken alltid, på mer eller mindre otroliga sätt. Utan att avslöja för mycket är det även så i *Intermezzo*. Vissa har tolkat detta

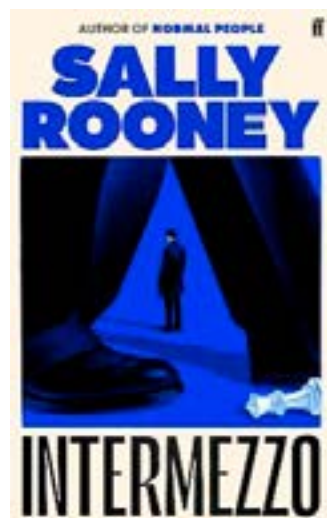
som att kärlek i Rooneys universum likt Alain Badiou syn är ”en minimal form av kommunism”. I kärleksrelationen finns ett alternativ till kapitalismens alienerande och individuella relationer via den kollektivitet som uppstår när individer blir till ett par. Men är parrelationen verkligen ett kollektiv? Kan man inte också se den som ett sätt att isolera sig från de större kollektiven? Och finns det inte något paradoxalt och romantiserande i att kärleken som - vilket Rooney själv visar och som feminister har pekat på gång efter annan - är betingad av samtida kapitalistiska förhållanden, samtidigt är det som kan upphäva dess effekter (på individen)?

De problem, romanfigurernas upplever som följd av kapitalismen löses – i den mån de gör det – bara igenom de personliga relationerna. Bostadskrisen lösas genom att flytta in hos sin partner. Mental ohälsa botas av att bli ihop med den man är förälskad i. Kollektivt politiskt handlande är stort sett frånvarande från romanerna. Karaktärerna i *Normala människor* går förvisso på demonstrationer för Palestina, i *Intermezzo* är Sylvia organiserad i sin lokala hyresgästförening, och i *Vackra värld, var är du* går Felix med i en lokal odlingsgrupp. Detta engagemang framstår dock frikopplade från karaktärernas faktiska problem. Politiskt engagemang används alltså som utsmyckande karaktärsattribut eller som social kontext i Rooneys berättande, men utgör sällan ett svar på de former av exploatering eller utsatthet som utgör handlingens kontext. Denna diskrepans påtalas dock också som något obekvämt för böckernas karaktärer. Till exempel vid en demonstration i *Normala människor*:

Där i tåget kände Marianne att hon ville att hennes liv skulle betyda någonting, hon ville få slut på allt våld som utövas av de starka mot de svaga, och hon mindes en tid för länge sen då hon hade känt sig intelligent och ung och storartad att hon nästan skulle ha kunnat åstadkomma någonting sådant, men nu hade hon förstått att hon inte var ett dugg storartad och att hon skulle leva och dö i en värld full av gränslöst våld mot oskyldiga och att hon som mest bara skulle kunna hjälpa ett fåtal människor.

Ja, kärleken övervinner de problem i de personliga relationer som skapats av politiska spänningar men den övervinner inte de politiska spänningarna i sig. De är kvar, både rent materiellt och i karaktärernas medvetande. På så sätt speglas Rooneys egen tvekan inför möjligheten för att skriva marxistisk litteratur i böckerna själva. Populärlitteratur är populär för att det är underhållande: är det inte mer kul läsa en roman om kärlek, sex och personliga konflikter, än en roman där de politiska spänningarna upplöses på uppbyggligt vis genom rätt kollektivt handlande?

Genom att visa på hur socioekonomiska förhållande formar kärleks- och vänskapsrelationer och hur hennes karaktärer tolkar dessa, blir emellertid Sally Rooneys böcker mer politiska än mycket annan samtidslitteratur. Det är ganska märkvärdigt hur populära kärleksromaner, en genre som ofta betraktas som ytlig eller apolitisk, förmår att fläta in samhällskritik och en form för utopisk alternativ. Utopisk i den mening att kärleken övervinner det mesta – klasskillnader, bostadskrisen, alkoholiserade föräldrar märkta av finanskrisen, mental ohälsa, våldsamma familjemedlemmar. Kanske är det problematiskt och framför allt naivt att hävda detta. Men så kan det ju kännas att vara förälskad: som om allt är möjligt, kanske även kapitalismens slut. Att de politiska spänningarna kvarstår visar dock på att det mest är just det, en känsla – men som kanske kan vara början till något mer.

Vad händer i Syrien efter Assads fall?

När världens ögon i början av december förra året främst var riktade mot Israels massiva bombmattor i Gaza och Libanon föll plötsligt Bashar Assads regim i grannlandet Syrien ihop som ett korthus. Utvecklingen reser en rad frågor: **Vad är det för typ av regim som nu tagit över i Damaskus?** Vilka geopolitiska aktörer verkar vinna respektive förlora på maktövertagandet? Hur påverkas Rojava? Och vad kan vi tro om Syriens framtid? Anders Karlsson skissar på svar.

De islamistiska grupperingarna Hayat Tahrir Al-Sham (HTS) och Syriens Nationella Armé (SNA) – båda med sin maktbas och utgångspunkt i regionen Idlib i nordvästra Syrien – inledde sin militära offensiv 27 november. Man intog snabbt Aleppo, Syriens näst största stad. Assads nära allierade Ryssland genomförde 1-2 december kraftiga bombningar över Aleppo, många trodde att utgången skulle bli densamma som 2016 när Assad kunde återta kontrollen över ett Aleppo i ruiner. Det vi fick se var dock hur regimens krigsmakt i ökande grad imploderade, att vanliga illa betalda meniga soldater – många dessutom tvångsrekryterade – deserterade och lämnade militära ställningar vind för våg. De ryska bombningarna följdes inte upp på marken, HTS och SNA höll Aleppo, snart intogs även strategiska städer som Hama och Homs och vägen mot huvudstaden Damaskus låg öppen. Det var samtidigt som andra lokala väpnade styrkor tog kontrollen över de södra regionerna Suweida och Daraa. Den 8 december föll så Damaskus, Assad flydde till Ryssland och HTS/SNA kunde bilda en övergångsregering.

Inbördeskrigets upprinnelse

Som en del av den arabiska våren växte missnöjet i Syrien mot den diktatoriska Assadregimen snabbt under 2011. En fredlig upprorsvåg spreds över landet, inte minst genom jättelika demonstrationer i anslutning till fredagsbönen och folkkommittéer, som i vissa fall tog över mycket av de samhällseliga vardagsgöromålen, var de första spirande tecknen på att en

situation av dubbelmakt var på väg att skapas. Regimen slog inte oväntat brutalt tillbaka; sköt skarpt mot manifestationer och aktivister massfångslades.

Under Assads totalitära styre hade det inte funnits mycket av utrymme för folklig organisering. Den alternativa struktur som kunde existera handlade främst om religiösa krafter kopplade till moskéerna där ett tyst missnöje grodde och där Muslimska Brödraskapet var den tydligaste aktören. Länder vid Persiska viken – främst Qatar och Saudiarabien – utnyttjade denna religiösa kanal för att finansiera och beväpna en opposition. Snart bröt sig också officerare ur Assads militärmakt loss och bildade Syriens Fria Armé (FSA), som kom att hamna under ett alltmer markant turkiskt beroende. Syrien hamnade i en process av ett accelererat inbördeskrig. På ena sidan stod regimen, som hölls under armarna av Ryssland/Iran och med fotfolk från libanesiska Hezbollah. På den andra sidan en radikaliserad islamistisk opposition med en uppsjö av mer eller mindre extrema organisationer, samtidigt som FSA splittrades i en mängd olika grupperingar bakom vilka Turkiets försåtliga hand opererade. Tecknen under 2011-2012 av en folklig revolution kom att förbytas mot en förtärande väpnad kraftmätning där två reaktionära krafter stod mot varandra.

Vad kännetecknar HTS och SNA?

HTS har sitt ursprung i Nusrafronten, som den syriska grenen av al-Qaida, vilken bildades 2011. I juli 2016 bröt man med al-Qaida och bildade Jabhat Fatah-al Sham. Man sades sig

nu enbart vara en nationell organisation som strävade efter ett islamistiskt styre i Syrien. Ytterligare en ombildning ägde rum 2017 då nuvarande Hayat Tahrir Al-Sham (HTS), bestående av sju olika grupper, tog form. Sedan 2017 har också HTS innehaft makten i regionen Idlib i nordvästra Syrien. Man har mildrat sin retorik, uttrycker sig numer sällan i termer som "jihad" eller "avfallingar" och utländska frvilligorganisationer har getts rätten att verka i regionen. Likväl har Idlib styrts hårdfört med sharialagar och repression: "HTS stoppade till exempel flera projekt som stödde kvinnor med förevändningen att dessa utvecklade idéer om jämställdhet som varit fientliga mot dess styre. HTS har också riktat in sig på och fängslat politiska motståndare, journalister, aktivister och personer som de betraktat som kritiker eller motståndare", säger den schweiziskt-syriske socialisten Joseph Daher i en intervju (Internationals 2/1-2025).

Om HTS har goda förbindelser med Turkiet är dess allierade Syriska nationella armén (SNA), som består av tio olika grupper, i sin tur helt under den turkiska statens kontroll. SNA fungerar likt Erdogans fotsoldater och gjorde sig under de turkiska invasionerna av Rojavas kanton Aifrin 2018 och 2019 skyldigt till omfattande övergrepp mot civila.

Brännpunkt Rojava

Samtidigt som Ryssland och Iran förlorat sin trogne allierade i Syrien (därtill har Ryssland också förlorat en flottbas och en flygbas i landet) är Turkiet den utländska kraft som tydligt flyttat fram sina positioner i och med regimskiftet i Damaskus. Syrien och Turkiet har haft en långvarig konflikt om gränsdragningar och kontrollen över Eufrats övre lopp, men med de nya syriska makthavarna kommer allt i en annan dager. Det är främst Rojava, självstyret

i nordöstra Syrien med kurderna som största etniska grupp, som riskerar att hamna i en kniptång mellan Damaskus och Ankara. Den turkiska regimen har i över ett års tid, i skuggan av Israels folkmord i Gaza, ägnat sig åt en frekvent terrorbombning mot Rojava. Redan den 15 februari förra året bedömde den oberoende nättidningen Truthout att 80 procent av elnätet och vattenmagasinen i Rojava förstörts sedan i oktober föregående år.

SNA har efter maktövertagandet redan attackerat SDF, Rojavas gemensamma armé, i den norra delen av regionen Aleppo. SNA har intagit några samhällen och, enligt Joseph Daher i Internationalsens intervju, tvångsförflyttat mer än 150 000 människor. Dessutom har man tagit kontroll över den strategiskt viktiga staden Manbij. Detta sker samtidigt som det ideligen kommer hotfulla uttalanden från regimen i Ankara, som nu senast när utrikesminister Hakan Fidan vräkte ur sig att "det är bara en tidsfråga innan Rojava upphör att existera".

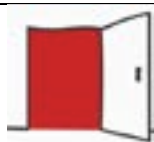
Syriens framtid

Vi kan knappast räkna med att HTS och SNA vid makten borgar för någon demokratisk utveckling i Syrien. Visst säger man sig vilja genomföra val inom loppet av fyra år, men först ska en ny konstitution se dagens ljus. Om de nya makthavarna får som de vill kan vi sannolikt räkna med att kommande val äger rum under islamistiska förtecken – och således med ett starkt begränsat demokratiskt värde. HTS/SNA fördes också till makten med bajonetternas hjälp och inte genom några avgörande folkliga mobiliseringar. Det vi trots allt kan hoppas på är att tomrummet efter Assad kan utnyttjas av progressiva krafter, att vi får tillbaka något av 2011/2012-års stämningar och rörelse.

För socialister handlar det nu främst om att utöva solidaritet med Rojava, den existerande och levande kraften i Syrien som – under oändliga svårigheter – försöker att bygga ett mer jämlikt, jämställt och demokratiskt samhälle. Det är en solidaritet som också med nödvändighet inbegriper en akt av väpnat stöd. På Rojavakommittéernas hemsida länkas det till insamlingen **Drones for Rojava** där var och en kan gå in och donera sitt personliga bidrag: www.rojavakommittéerna.com/nyheter/kampanj-for-att-stodja-rojava-drones-for-rojava-lanserar-insamling/

Bokförläggarna Röda Rummet

Bokförläggarna Röda Rummet är föreningen för socialistisk, demokratisk, internationalistisk och miljöradikal litteratur.

2025 börjar med böcker om vänsterns utveckling i Grekland och en minnesbok med material av Göte Kildén, inte minst unika bilder.

Syrizas uppgång och fall. Lärdomar för Europas socialister av Jonas Karlsson

Boken om SYRIZAs uppgång och fall är under produktion. Inom kort kommer den! Håll utkik på hemsidan. Det blir en av våra mest omfångsrika utgåvor och är mycket aktuell!

Göte Kildén, i dag strejk- kommittéer, i morgon arbetarråd

Artiklar och tal 1971–1992 av Göte Kildén, socialisten och den facklige kämpen på Volvo var en av de mest kända ledarna i vänsterna från 1970-talet. Boken kommer i vår.

SKULDSYSTEMET av Éric Toussaint

Apropå den grekiska krisen. Författaren till Skuldsystemet var med och har belyst statsskuldens drastiska följder för ett lands folk. Men det finns stater som utmanat ockrande kreditorer och gjort sig fria.

Bli medlem, betala 100 kr, plusgiro 781917-0 eller swish 123 478 34 03, till Bokförläggarna Röda Rummet. Skriv "medlem" och ditt namn och mailadress i meddelandet.

**Köp böckerna från
Bokförläggarna Röda
Rummet, bokrr.se**

Medlem får
25 % bok-
rabatt.

Följ **Bokförläggarna
Röda Rummet**

Email:
info@bokrr.se

Hemsida:
bokrr.se

Den röda tråden

Röda rummets kritik- och recensionsavdelning

På spaning i bokskörden

Iden senaste bokskörden återkommer i flera böcker ett välkänt tema i samtiden: demokratin kris. I *Bananrepubliken Sverige: hur politiker, välfärdskapitalister och pr-byråer utarmar demokratin* (Natur & Kultur) skriver Johannes Klenell, kulturredaktör på tidningen Arbetet, om hur en ny form av korruption drabbat Sverige i nyliberalismens kölvatten. Journalisten Jesper Bengtssons och statsvetaren Tuva Söderbergs nya bok *Det krympande rummet: Hotet mot civilsamhället* (Atlas) tar upp högerens ökade misstro mot civilsamhället som tilltagit med Tidöpolitiken och som yttrar sig i såväl nedskärningar som ökad statlig styrning.

På trots mot detta politiska mörker, där försvaret av den befintliga demokratin framstår som den politiska huvuduppgiften, publiceras även flera böcker som formulerar visioner om radikal samhällsförändring. *Vi kan styra oss själva: En bok om ekonomisk demokrati* (Atlas), av Patrik Witkowsky, grundare av Centrum för personaläggande, problematiserar varför demokratin slutar när vi går till jobbet och presenterar argument för varför demokratin bör utvidgas. Verbal förlag ger ut två böcker som presenterar breda framtidsorienterade socialistiska visioner och strategier: *Halvjords-socialism: En plan för att rädda framtiden från utrotning, klimatförändring och pandemier* av de två USA-baserade miljöforskarna Drew Pendergrass och Troy Vettese, samt *Rörelsesocialism: Tjugosju teser om samhällsförändring underifrån* av journalisten Toivo Jokkala och statsvetaren Per-Anders Svärd.

Det svenska inträdet i NATO börjar nu sätta spår i bokutgivningen. Kritiska genomlysningar av det svenska medlemskapet och processen som föregick detta beslut finns i *Politisk vildmark: Sju teser om den svenska Natoprocessen* (Korpen) av journalisten Dan Jönsson och i *Är Sverige säkert nu? – Perspektiv på Nato och svensk säkerhetspolitik*, en antologi redigerad av statsvetaren Linus Hagström (Carlsson bokförlag). Därtill finns, för den som känner ett behov av att läsa in sig på NATO:s historia, *Vad alla behöver veta om NATO men få känner till* av de två USA-baserade fredsaktivisterna David Swanson och Medea Benjamin (Karneval förlag).

För läsare med intresse för politiskt framträdande personers liv och gärning finns Lars Åke Augustssons *Revolutionära föreställningar hos en europeisk intellektuell. Om Jan Myrdal* (Carlsson bokförlag) och Stefan Löfvéns *Svetsare och statsminister*, skriven i samarbete med Ulrika Knutsson, (Atlas). Sociologen Lena Sohl har skrivit *Tvätten* (Natur & Kultur), en bok som befinner sig i skärningspunkten mellan litterär sakprosa och sociologi och handlar om klass, drömmar och privatiseringen av ett tvätteri. Kenneth Hermele, som för ett par år sedan kom ut med en uppmärksam bok om judiskt motstånd under Förintelsen, har nu skrivit boken *Den vilda rättvisan: Judisk hämnd efter Förintelsen* (Ordfront).

Till sist vill vi också nämna en klassiker, Nikolaj Tjernysjevskijs roman *Vad bör göras?* som kom ut i nyutgåva 2024 på Celanders förlag och som inspirerat feminister och vänsterradikaler världen över.

Tiggeriets problemformulering

Under 2010-talet förändrades den svenska gatubilden dramatiskt när tusentals fattiga EU-migranter, ofta romer från Rumänien eller Bulgarien, anlände för att tigga utanför butiker, gallerior och järnvägsstationer över hela landet.

För det svenska samhället blev fenomenet en chock. I välfärdsstaten Sverige ansågs tiggeriet sedan länge utrotat, men när de utländska tiggarna plötsligt intog gatorna utmanades denna bild. Tiggeriet blev en nationell kris som pockade på förklaring och åtgärder.

Alla som hängt med i debatten minns kampen om problemformuleringen: Var tiggeriet ett uttryck för organiserad brottslighet eller en produkt av systemisk fattigdom och rasism? Låg ansvaret för misären hos migranternas hemländer eller hos svenska myndigheter? Skulle problemet mötas med inkludering av migranterna eller skulle tiggeriet förbjudas?

Vissa nöjde sig inte med att debattera, utan gick till handling för att återskapa sin egen fantasibild av ett "rent" Sverige fritt från den mänskliga smuts de såg i tiggarna. Följden blev en kedja av våldsamma attacker mot EU-migranterna och deras lägerplatser – en händelseutveckling vi förmodligen skulle ha stämplat som en ledarlös fascistisk terrorvåg om den utspelat sig i någon annanstans än här hemma i Sverige.

Tiggeriet blev en definierande fråga för den svenska politiken under hela 2010-talet. Samtidigt har det svenska samhällets reaktioner aldrig fått en grundlig teoretisk genomlysning – förrän nu, med kulturgeografen Erik Hanssons bok *The Begging Question: Sweden's Social Responses to the Roma Destitute*.

Det är en imponerande bok. Förutom en detaljerad kartläggning av hur tiggerifrågan behandlats av svenska politiker, myndigheter,

medier och opinionsbildare under 2010-talet lyckas Hansson leverera kunniga introduktioner till marxistisk klassanalys, psykoanalytisk teori, rasismens historia, välfärdsstatens framväxt och det borgerliga systemskiftet under de senaste årtiondena. Framför allt lyckas han väva samman dessa trådar till en nyanserad berättelse om vår samtid.

Ett av Hanssons viktigaste bidrag är att han problematiserar och går bortom den spontana vänsterreaktionen på problemet, det vill säga att tiggeriet beror på fattigdom och att migranternas etniska bakgrund exploateras av främlingsfientliga partier.

Allt detta stämmer visserligen, men som Hansson visar räcker det inte att konstatera att kapitalismen överlever genom att upprätthålla en artificiell knapphet eller att högerpopulister gärna spelar på rasistiska stereotyper. Det krävs mer än så för att förklara den provokationskraft som upphöjde tiggandet till en nationell krisfråga under ett helt årtionde.

För att nå en sammanhängande förklaring

måste vi, som Hansson visar, också uppmärksamma politikens omedvetna dimensioner. Skälet till att tiggandet upprör är i grunden inte att någon ber om pengar, utan att mötet med den krävande Andre väcker ett intensivt obehag. I psykoanalytiska termer handlar det om att vi konfronteras med den Andres begär på ett sätt som hotar att upplösa våra egna identiteter. Som ett försvar mot den ångest som detta möte väcker reagerar vi genom att omvandla den till något hanterbart. I bästa fall vänds obehaget i sympati, men reaktionen kan också bli apati inför lidandet eller – i värsta fall – en rasande antipati av det slag som motiverat de många proto-pogromistiska våldsdåden mot EU-migranter i Sverige.

Med stöd av psykoanalysen visar Hansson att politik inte bara handlar om ekonomisk intressekamp. Politik är också mobilisering av passioner kring vissa kollektiva fantasier, i det här fallet framför allt det förlorade svenska folkhemmet. Förutom att reduceras till ett rasifierat trasproletariat av kapitalismen själv har EU-migranternas stora olycka varit att de positionerats som syndabockar för majoritetsbefolkningens alienation i högerlandet Sverige. I stället för att se tiggargiguren för vad den faktiskt är – ett uttryck för kapitalets likgiltig-

het inför mänskliga behov – har tendensen varit att beslå migranterna med stöld eller sabotage av ”vår” trygghet i nationen. I de tiggande migranterna ser vi kort sagt sanningen om vårt samhälle – och vi gillar den inte. Samtidigt fungerar tiggaren som en sköld för samma samhälle genom att dra på sig de aggressioner som annars kunde ha riktats mot kapitalismen som sådan.

Filosofen Slavoj Žižek skrev en gång att nyckeln till att förstå samhällets dominerande ideologi är att ”identifiera sig med symptomet”. Med det menade han att samhället avslöjar sin egen sanning genom det som stöts ut som avvikande. *The Begging Question* är ett mästestycke i denna genre av ideologikritik. Vill man förstå den politiska utvecklingen under de senaste årtiondena måste man passera genom dess mest markanta symptom, den deklasserade och rasifierade Andre. Upptäckten som väntar på andra sidan är att det universellt mänskliga inte handlar om att finna en beständig tillhörighet för ens egen grupp inom det kapitalistiska samhällets ramar. Den psykoanalytiska insikten är i stället att ingen hör till – och det är just i det universella utanförskapet som vi kan finna en gemensam grund för solidaritet och motstånd.

KJELL VOWLES

Klimatet och högerextremismen

När Donald Trump vann presidentvalet 2016 blev många akademiker tagna på sängen. Hur kunde en klimatförnekande manschauvinist vinna valet ett år efter att Parisavtalet hade undertecknats? Det fanns dock en liten grupp forskare som länge hade studerat vad de kallade klimatförnekelsemaskinen. Någon månad innan presidentvalet samlades de på en konferens i Norrköping där jag medverkade. En av de mest erfarna forskarna, sociologen Riley Dunlap, förutspådde Trumps vinst – misogynin

och rasismen gick hand-i-hand med konspirationsteorier om att det var kapitalstarka eliter som orkestrerade klimatlarmen. Forskningen från Dunlap och andra hade visat hur konservativa och neoliberala fossila intressen i decennier spridit tvivel om klimatfrågan och misskrediterat klimatforskare. Med Trump fick de sin man i Vita huset.

Efter presidentvalet ökade forskningsintresset för hur klimatförnekelse hänger samman med radikal- och extremhögern. Fler började också undersöka om nazismens tankegångar

kring blod-och-jord fanns kvar inom extrem-högern i dag. Detta märktes när jag var med och anordnade den första konferensen om Political Ecologies of the Far Right i Lund 2019, där vi samlade närmare 400 forskare och aktivister under tre dagar. Det är denna konferens som är grunden för antologin *Political ecologies of the far right – Fanning the flames* som utkom tidigare i år, redigerad av Irma Kinga Allen, Kristoffer Ekberg, Ståle Holgersen och Andreas Malm.

Det engelska uttrycket "far right" är ett samlingsnamn för extrem- och radikalhöger. Det är användbart eftersom det ofta är svårt att placera rörelser och partier längs det spektrum som, av bland annat Jens Rydgren, har föreslagits gå från antidemokratisk extremhöger till en antiliberal och rasistisk radikalhöger. I antologins tolv kapitel skärskådas flera olika rörelser inom olika delar av radikal- och extremhögern. Antologin kompletteras med ett förord av redaktörerna och ett efterord av Zetkin-kollektivet (som 2021 släppte boken *White Skin, Black Fuel* som har blivit något av ett standardverk inom fältet).

De tolv fallstudierna har en övervikt mot det Globala Nord (vilket tyvärr har sin grund i att mer forskning har bedrivits här och självklart går att spåra till materiella skillnader och globala ojämlikheter), men här finns också viktiga kapitel om Nigeria, Sydafrika och Brasilien. Särskilt Shenoor Khurram's analys av hur Boko Haram har ökat sitt inflytande genom att kontrollera tillgången till den krympande Tchadsjön i norra Nigeria, är en viktig kritik av den akademiska litteratur som avhumaniserar och legitimerar våld mot extrema rörelser i syd genom att terrorklassa dem, samtidigt som man menar att extremhögern i nord ska motverkas genom förståelse för dess lockelse. Khurram menar att de åtgärder som har föreslagits av det internationella samfundet för att hjälpa Nigeria i grunden syftar till att skydda fossilutvinningen.

Det finns två kapitel som analyserar ekofascistiska strömningar i det Globala Nord. Amanda Thomas undersöker Action Zealandia, en grupp som bildades tre månader efter terrorattacken 2019 i Christchurch på Nya Zeeland där 51 muslimer sköts till döds under fredagsbönen av en vit man som hävdade att han var en etno-nationalistisk ekofascist. Action Zealandia, med cirka 30 medlemmar, hävdar att de försvarar en civilisation skapad av vita, europeiska kolonisationsörer.

Amir Massoumian gör en etnografisk, och

mycket välskriven, studie av så kallade traditionister i London. De tre djupt anti-semitiska män som intervjuas kopplar kroppslig renhet till nationens renhet. Genom renlevnad, veganism och kroppslig kontroll ska männen bidra till att hela England från vad de hävdar är judiskt skapade ekologiska katastrofer.

De flesta kapitel handlar dock om den fossilvurmande radikal- och extremhögern. Ett återkommande tema är hur den ofta legitimeras av fossilkapitalet eftersom det möjliggör fortsatt exploatering av fossila bränslen. Ett av de tydligaste exemplen kommer från Norge, där klimatförnekelsen inom Fremskrittspartiet tog sig in i regeringen 2013–2020. I ett land som framställer sig som ett föregångsland på miljöområdet har språket som legitimerar fortsatt fossil utvinning blivit fullt av halvsanningar vilket i sin tur minskar steget till förnekelse. Ståle Holgersen skriver att den norska statliga klimatideologin, vars syfte är att tillåta fortsatt exploatering av olja och gas, "framstår som den 'rimliga' storebrodern till förnekelsen, och förnekelsen kan blomstra när den nationella fossilideologin i decennier har förvirrat varje rimlig klimatdebatt."

Ingen blev tyvärr tagen på sängen av Trumps återkomst till Vita huset via höstens val. Kopplingarna mellan klimatförnekelse, rasism, misogyni och nationalism är numera uppenbara i parlament runt om i världen. Samtidigt krävs fördjupad förståelse för att bryta extremhögers dragningskraft och antologin gör ett bra försök att, i den ursprungliga konferensens anda, försöka tala med både forskare och aktivister. För någonting som läsningen gör uppenbart är att såväl klimat- som anti-fascist-rörelsen behöver förstå hur frågorna hänger samman.

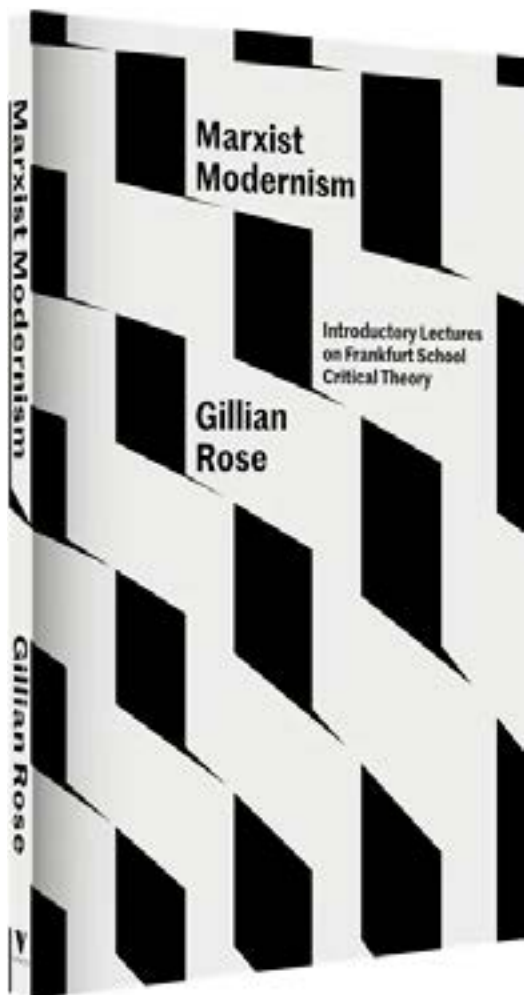
Marxistisk modernism

Underrubriken till denna bok är delvis missvisande, om man förstår det som att den enbart skulle handla om den grupp som blivit känd som Frankfurtskolan. Boken handlar mer specifikt om diskussioner om konst, kultur och estetik där några företrädare för Frankfurtskolan deltagit.

Bokens huvudrubrik säger däremot mer om vad den handlar om. Under mellankrigstiden förde marxister som såg behovet av en förnyelse av marxismen diskussioner om hur olika estetiska riktningar var användbara för kritik av nya former av maktutövning som inte enbart var ekonomiska och politiska utan också kulturella. Diskussionerna har blivit kända som dispyten om modernismen eller ibland dispyten om realismen. Som deltagare i debatten brukar framhävas filosofen och litteraturkritikern Georg Lukács (1885–1971), filosofen Ernst Bloch (1885–1977), dramatikern och författaren Bertolt Brecht (1898–1956), filosofen och litteraturkritikern Walter Benjamin (1892–1940) samt filosofen och sociologen Theodor W. Adorno (1903–1969). De tre förstnämnda hörde inte till Frankfurtskolan och var till och med ibland i konflikt med eller starkt kritiska till den. I boken behandlas samtliga dessa författare.

Diskussionen fördes ibland direkt, ibland indirekt och har i efterhand rekonstruerats. Flera inlägg (tex. av Brecht och delvis av Benjamin) publicerades först postumt. Adorno och Lukács fortsatte att avfyra kritik mot varandra in på femtio- och sextiotalen. På sjuttio och åttiotalen väckte diskussionen på nytt intresse och behandlades i avhandlingar och sammanställdes i antologier.¹

Den nu aktuella boken består av sju inspelade och postumt utgivna föreläsningar som den brittiska filosofen och sociologen Gillian Rose (1947–1995) höll vid University of Sussex 1979.

Gillian Rose

Marxist Modernism. Introductory Lectures on Frankfurt School Critical Theory
Verso 2024

Det är alltså inte en text som författaren skulle ha gett ut i den här formen, utan snarare en dokumentation. Förutom föreläsningarna är boken försedd med en inledning av redaktörerna och en efterskrift av den amerikanske historikern Martin Jay, en ledande kännare av Frankfurtskolan. Oundvikliga brister i under-

laget för en utgåva av det här slaget, såsom saknade delar av föreläsningarna och några rena sakfel korrigeras omsorgsfullt av utgivarna i förord och i fotnoter, samt av Jay i efterskriften.

Rose hade en avgörande betydelse för att göra den s.k. Frankfurtskolans kritiska teori känd i den engelskspråkiga världen, framför allt med *The Melancholy Science. An Introduction to the Thought of Theodor. W. Adorno* (1978). Roses föreläsningar anknyter till *The Melancholy Science*, så till vida som det är Adornos perspektiv som är vägledande och Adorno som får sista ordet. Men en del är också nytt, såsom en föreläsning om Bloch, som knappt förekommer i boken. Lukács är den som initierar vad Rose kallar den kritiska marxismen, genom att introducera begreppet reifikation (av latinets res, ting) eller förtingligande för en generalisering av det som Marx i sin analys av varan kallar varans fetischkaraktär till andra områden av samhället. Varorna är fetischer eftersom utöver sitt bruksvärde har ett bytesvärde, egenskapen att kunna bytas mot varandra, vilken de tycks ha i sig själva, men som egentligen uttrycker relationer mellan människor av att vara varuägare som möts på marknaden. I mer generell mening präglas alla relationer mellan människor under kapitalismen av att vara reifierade, eller indirekta och förmedlade. Problemet blir då hur konsten kan motstå eller överskrida reifikationen, eller om den bidrar till att upprätthålla den. Lukács försvarade den borgerliga och socialistiska realismen därför att den framställde samhället som en avrundad helhet och kritiserade modernistiska riktningar såsom expressionismen i måleriet och litteraturen som dekadenta, därför att individerna framställs som atomiserade. Han såg också på traditionellt vis att revolutionen skulle komma genom utveckling. Denna position vänder sig de andra mot på olika sätt. Bloch menade att revolutionen är ett brott med det gamla och försvarade den nya och experimenterande konsten därför att den släpper fram det irrationella och emotionella, det som annars exploateras för politiskt bruk av fascismen. Bloch var enligt

Rose den förste marxistiske modernisten som tog till sig expressionismen och andra modernistiska strömningar som uttryck för en politisk förändring. I sin *Utopins anda* (1918) blandar han olika traditioner och betonar subjektivitetens betydelse.

Brecht menade också att Lukács realism var begränsad. I stället ville han i sin episka teater göra det vardagliga och normala främmande. Han utvecklade tekniker för detta som han kallade montage, såsom att blanda fakta och fiktion eller använda film och fotografi på scenen. Det var mycket framgångsrikt och även Adorno uppskattade det i viss mån, men menade att Brecht inte lyckades förverkliga sina teorier och att han i sin konstnärliga praktik skapade en ny illusion om att samhället var enkelt och genomskådligt.

Benjamin intresserade sig för förutsättningen för den autonoma konsten vilken uppstår först när den inte längre är bunden till ritualer. Konsten frigörs av varuproduktionen men förlorar också samtidigt sin unika karaktär. Benjamin menade liksom Brecht att denna frigjorda konst genom nya tekniker kunde bidra till att utveckla ett nytt begrepp om erfarenhet som kan bidra till ett brott med kapitalismen.

Adorno är den som mest konsekvent tillämpar teorin om reifikationen på produktionen, distributionen och konsumtionen av konst. Han är kritisk både till den populära kulturen och till avantgardekonsten. Den populära har upphört att vara kritisk och den avancerade konsten (såsom den atonala musik Adorno själv uppskattade och utövade som kompositör) har blivit för svårtillgänglig. De utgör två halvor av en sönderbruten helhet som inte utan vidare kan återförenas.

Roses föreläsningar är lätta att följa, hon tar om, förtydligar och befinner sig uppenbarligen i en dialog med åhörarna. Föreläsningarna kan utmärkt läsas tillsammans med *The Melancholy Science*, som de delvis överlappar med.

¹ Se Fredric Jameson, *Marxism and Form* (1971); Eugene Lunn, *Marxism and Modernism: An Historical Study of Lukács, Brecht, Benjamin and Adorno* (1992); Antologin *Aesthetics and Politics* (1977 och senare); och Lars Bjurman (red), *Det gäller realismen* (1975).

Försvara demokratin där du står!

Boken *Angreppet. Så urholkar Tidöregeringen vår demokrati* (Arkiv/Katalys 2024), är skriven i den folkbildande tradition som Peter Gustavsson – journalist, författare och redaktör för Tidningen Rörelsen – länge har stått stadigt i. I sju härresande kapitel analyserar Gustavsson hur Tidöregeringens politik – pådriven av Sverigedemokraterna – innebär ett angrepp på ett flertal av de institutioner som behövs för att upprätthålla en livskraftig demokrati. I Tidöregeringens Sverige angrips föreningslivet, studieförbunden, kultursfären, (vänster)pressen och fackförbunden samtidigt som regeringen driver en katastrofal klimatpolitik och en hjärtlös bistånds- och migrationspolitik. Sammantaget framträder denna politik som en form av utmattningsstrategi, där angreppen är så envetna och så många att det närmast blir omöjligt att avgöra vilken barrikad vi ska stå på och när. Vad är viktigast att rädda, när hela huset står i brand?

En av bokens stora förtjänster är att den visar hur till synes oförargliga politiska förslag – som att flytta sändningen av Melodifestivalen och stora sportevenemang från public service till de kommersiella kanalerna, eller att utöka arvsrätten till kusiner – i själva verket kan ses som del av en högerpolitik som vill angripa den folkbildningstradition och det föreningsliv som varit centrala byggstenar i den svenska folkrörelsedemokratin. I det första fallet visar Gustavsson hur det bakom argumentet att public service ska fokusera på de samhällsbehov som marknadsaktörerna inte tillgodoser i själva verket finns en agenda att underminera public service roll. Som han skriver: "Utan de bredare satsningarna blir public service just smalare. Med mindre publik, mindre genomslag och mindre möjligheter att bidra till just det folkbildningsuppdrag i den demokratiska infrastrukturen som alla påstår är

Peter Gustavsson

Angreppet

Arkiv/Katalys 2024

syftet med public service". Att muttra över satsningar – eller skit-TV som jag brukar tänka – så som *Gift vid första ögonkastet* eller att Melodifestivalen har sparat ur i vad som tycks vara ett maraton av deltävlingar och försnack är enkelt och intuitivt, men politiskt ogenomtänkt, om vi följer Gustavssons analys. I det andra fallet visar Gustavsson hur Tidöregeringens förslag om att utöka arvsrätten får direkta konsekvenser för föreningslivet och civilsamhället. Allmänna arvsfonden, som bland annat stöder hbtq- och integrationsprojekt, får varje år mellan 700-800 miljoner kronor från arv. Sextio procent av denna summa skulle försvinna om kusiner skulle ges arvsrätt, vilket i förlängningen skulle innebära mycket mindre medel att dela ut. Vad Gustavsson lär oss är att varje gång Sverigedemokraterna eller något av Tidöpartierna driver en till synes perifer fråga så bör vi ställa oss frå-

gan vad det bakomliggande motivet är och vilka politiska konsekvenser det får.

Gustavsson argumenterar också på ett övertygande sätt för hur Tidöregeringens politiska angrepp kan förstås i relation till en strategi (inspirerad av Lenin!) att erövra ”kommandohöjderna” – det vill säga ta makten över

1) bankerna och företagen 2) rösträtten och makten över statsapparaten 3) föreningsrätten och möjligheten att sluta kollektivavtal 4) yttrandefriheten, för att begränsa vänsterståndpunkter i medier och public service-medier 5) rättigheter till vård och omsorg, utbildning, kultur och vetenskap.

En stor del av den politik som Tidöregeringen drivit blir förstälkelig utifrån denna politiska

tanke, och strategin har – som Gustavsson argumenterar – lett till en förskjutning av ”maktbalansen mellan den demokratiska och den ekonomiska makten”. Detta är denna maktbalans som vänstern måste förändra, och kampen måste ske på flera fronter. Timothy Snyder, en annan tänkare som Gustavsson tar hjälp av i sin analys, beskriver en dimension av denna maktkamp då han argumenterar för vikten av att försvara institutionerna och uppfordrande skriver: ”Välj alltså en institution som ligger dig varmt om hjärtat – en domstol, en tidning, en lag, en fackförening – och ställ dig på dess sida”. På samma sätt som Snyder manar oss till engagemang, är också *Angreppet* till syvende och sist en uppfordrande bok: demokratin är under angrepp, och det är upp till oss att göra det vi förmår, på de platser som är våra, för att försvara den.

JIM CALDERYD

Att uppfinna en samtid

Litteraturvetenskapen debatterar två läger sinsemellan hur skönlitteratur bäst analyseras. Medan ”närläsningen” slår vakt om det litterära verket i sig vill ”avståndsläsningen” hellre placera skönlitteratur och författare i historiska och geografiska kontexter. Som marxistisk litteraturvetare är det lätt att anta att Fredric Jameson – som gick bort i september 2024 vid 90 års ålder – liar sig med den senare fraktionen. Men i själva verket placerar han sig i en mittfåra.

Detta framgår i den sista bok Jameson gav ut före sin bortgång¹, *Inventions of a Present*. I nitton essäer behandlar han allt från Kenzaburo Oés och Karl-Ove Knausgårds historiska och kulturella skäl till att skriva självutlämnande till skvallret som informationskälla hos Henry James och Olga Togarczuk, och striden om arvet av machismo-idealet i amerikansk skönlitteratur efter Hemingway.

Fredric Jameson

Inventions of a Present: The Novel in its Crisis of Globalization
Verso 2024

En central insikt i *Inventions* är att berättelser och karaktärer befinner sig under historiskt specifika tryck. Jameson argumenterar för att alla romaner är historiska då vår samtid och framtid villkoras av det förflutna. I två essäer pekar han ut den borte gränsen för vad en hegemonisk nationell kultur kan säga om främmande kulturer. Både *A Flag for Sunrise*, Robert Stones ”gringo-roman” som utspelar sig i ett fiktivt central-amerikanskt land, och kriminaldramat *The Wire* som skildrar organiserad brottslighet och polisarbete i Baltimore, avslöjar glimtar av den fiktiva gestaltningens borte gräns. Stones roman, som följer tre amerikaner som dras in i en annalkande revolution, faller på att den är begränsad till specifikt nordamerikanska termer. Trots att boken har en ambition att skildra den sociala sammanhållningens våldsamma erosion missar den målet, menar Jameson, då Stones slapphänt reducerar våldsskildringar till den psykopatiska seriemördarens nivå.

TV-serien *The Wire* navigerar sin egen främmande miljö mer framgångsrikt. Här diskvalificeras en liberal västerländsk ryggmärgsreflex att koppla ihop brott, oavsett hur svårbegripliga de är, med en enskild persons motiv. Istället porträtterar serieskaparna hur kriminella gängstrukturer speglar den konkurrens, hierarki och girighet som präglar skenbart respektabla yrkeskårer som polisen. *The Wire* är dessutom förlagd till den, enligt Jameson, post-etniska staden Baltimore, en plats med så många icke-vita invånare att etnisk tillhörighet slutat ha betydelse i bemärkelsen att definiera grupper i minoritetstermer. Såväl vita som afro-amerikaner återfinns i gathörnet, i rättssalen och i de politiska finrummen. Serien kan därför inte falla tillbaka på spänningar mellan etniska grupper. Snarare än att dramatisera individuella öden öppnar *The Wire*, i antropologisk anda, upp ett helt samhälle för att skildra brottslighet på ett realistiskt sätt.

Idéerna om romanens gestaltungsutrymme utvecklas vidare i Jamesons essäer om genre. Jameson argumenterar för att det historiska råmaterialet avgör vilken genre, och därmed vilken typ av berättelse, som är möjlig. Sociala förutsättningar som tid, plats och ekonomiska och kulturella betingelser är nödvändiga ingredienser för att en roman som gör anspråk på att

realistiskt gestalta sin samtid ska hänga samman. Vissa material blir därför förknippade med specifika genrer: Jameson nämner deckare som exempel. Frånvaron av miljöer som de svenska skogarna eller sömniga engelska småstäder gör, enligt honom, den stillsamma detektivromanen svår att återskapa i USA. Utan traditionellt gångbart material blir det inte bara möjligt utan nödvändigt, menar Jameson, att revidera genrer.

Ett exempel på vad Jameson menar med sådan revidering återfinns i essän om Uwe Tellkamps östtyska roman *Tornet*. Romanen, som skildrar olika karaktärers liv och förhållningssätt till efterkrigstidens östtyska regim, undviker den vanligt förekommande dystopiska bild som präglat DDR. *Tornet* är ingen stereotypisk dissidentroman, men inte för att, som i fallet med deckaren, den geografiska platsen kräver ett annat slags narrativ. Snarare bör Tellkamps omarbetning av genren förstås som ett svar på västerländsk ideologisk snedvridning och marginalisering av östtysk nationell kultur. Upprepade kulisser från kalla krigets spiondraman som muren, stasi-angivare, skjutna flyktingar eller polisens nattliga hembesök lyser med sin frånvaro. Istället, menar Jameson, är det ”historiens textur” som framhävs. Genom minutiös gestaltning av karaktärers vardag, känsloliv och arbete framträder Östtyskland som plats. En plats befriad från modern medielogik och kapitalism – frånvaron av västvärldens konsumtionsvaror är här bara en del av livet – där karaktärernas handlingar finner sin orsak i skvaller, ryktesspridning och gräl om social reproduktion och ideologisk trohet. Trots att Tellkamps roman utspelar sig i samma geografiska och historiska ”utrymme” som flera spiondramer utgör den till skillnad från dem en rikt realistiskt skildrad verklighet.

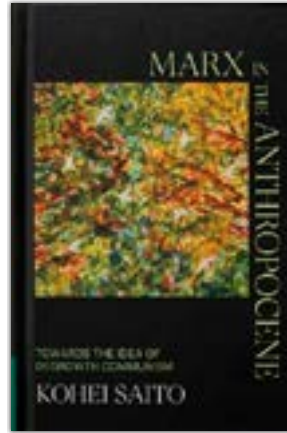
Om samtiden är fullproppad med historia behöver vi reda ut vad den betytt och fortsatt medför. I sin essäsamling pekar Jameson både ut den samtida romanens begränsningar och dess potential att inrymma realistiska verklighetsskildringar. Genomgående undersöker han alternativa former för historiegestaltning som alla har gemensamt att de kollapsat i en världsomfattande kapitalistisk modernitet. Men dessa orealiserade alternativ finns kvar, menar Jameson, i samtidens fiktion som uttryck för kollektivets tryck.

Marx som nerväxtkommunist

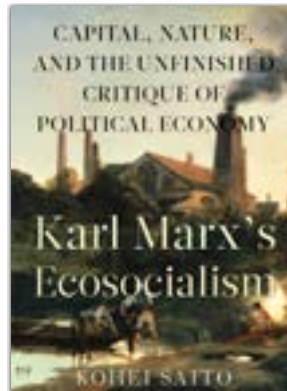
I marxistiska kretsar spreds för ett par år sedan nyheten att Kohei Saito, japansk docent i filosofi, skrivit en bok om Marx ekologiska tänkande som sålts i en halv miljon exemplar i hemlandet. I år kom denna bok på engelska under titeln *Slow Down*. Denna bok är en popularisering av de bidrag till marxistisk teori som Saito gjort med sin avhandling, på engelska *Karl Marx's Ecosocialism*, och uppföljaren *Marx in the Anthropocene*, som blev hans internationella genombrott. En grundläggande utgångspunkt för Saitos teoretiska bidrag är hans läsning av de publicerade texter och anteckningsböcker som Marx producerade efter publiceringen av *Kapitalets* första band. De visar att Marx alltmer började intressera sig för kapitalismens destruktiva konsekvenser för naturen, vilket medförde att han fördjupade sig i samtidens naturvetenskap. Enligt Saito ledde detta till att Marx omvärderade väsentliga delar av sitt tidigare tänkande.

Det centrala begreppet i denna omorientering hos Marx är "metabolism", ett begrepp som Marx lånade från den tyske organiske kemisten Justus Liebig för att förstå hur jorden under kapitalismen utarmas till följd av överutnyttjande. Den sociala metabolismen betecknar människans ämnesomsättning med naturen som under kapitalismen störs

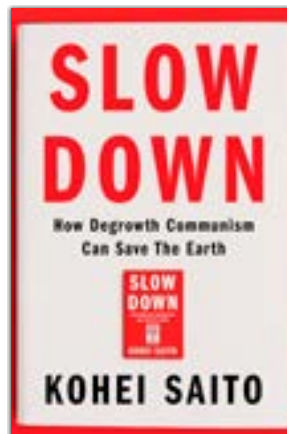
Kohei Saito

Marx in the Anthropocene: Toward the Idea of Degrowth Communism
Cambridge U. P., 2022.

Kohei Saito

Karl Marx's Ecosocialism: Capitalism, Nature, and the Unfinished Critique of Political Economy
Monthly Review Press 2017

Kohei Saito

Slow Down: How Degrowth Communism Can Save The Earth
Astra House, 2024

på ett grundläggande sätt. Denna Marxläsning är dock inte ny; begreppet metabolism har länge varit centralt i den marxism som är förknippad med ekologiska marxister som John Bellamy Foster och Paul Burkett, vilka använder begreppet "den metaboliska revan" för att beteckna hur ämnesomsättningen sätts ur spel under kapitalismen, vilket undergräver människans existensbetingelser på jorden.

Så vad är egentligen Saitos bidrag till den ekologiska marxismen? Jag skulle säga att han gör tre bidrag som betonas lite olika i de tre böckerna. För det första drar Saito i sina två senaste böcker mer långtgående politiska konsekvenser av vändningen i Marx tänkande än vad andra ekomarxister tidigare har gjort då han hävdar att Marx mot slutet av sitt liv blev en nerväxtkommunist. Detta innebar att Marx övergav idén om den mänskliga historien som en rörelse mot ständigt högre utvecklingsstadier genom produktivkrafternas utveckling. Med detta utvecklade Marx också ett intresse för att studera förmoderna samhällsformer som kombinerade social jämlikhet med ett balanserat förhållande mellan samhälle och natur. Viktigt är att sådana samhällen präglades av att de var ekonomiskt stationära. Marx kom alltså enligt Saito till insikt om sambandet mellan å ena sidan kapitalismens inneboende tendens till ständig ekonomisk tillväxt och å andra sidan den fördjupade störningen av ämnesomsättningen med naturen. Detta innebar inte att Marx blev en bakåtblickande romantiker, utan att han omdefinierade sitt sätt att se på den sociala utveckling som skulle komma att fulländas i det kommunistiska samhället. Enligt Saito var Marx inne på tankegångar i linje med de som senare utvecklades av Pjotr Kropotkin i *Åkrar, fabriker och verkstäder i morgondagens samhälle* (1899). Därmed menar sig Saito ha givit underlag för ett överskridande av en av de viktigaste ideologiska skiljelinjerna mellan de röda och de gröna rörelserna.

Saitos andra bidrag är den ekologiskt orienterade omläsningen av Marx hela produktion i *Karl Marx's Ecosocialism*. Han visar där hur kapitalismens destruktiva konsekvenser för naturen varit ett återkommande tema hos Marx, från *Ekonomisk-filosofiska manuskripten* till *Kapitalet*. Därmed förankrar Saito den ekologiska marxismen i Marx skrifter på ett betydligt

mer systematiskt sätt än vad som tidigare skett inom ekomarxismen, som framför allt åberopat fragment i Marx senare publikationer. Saito skriver alltså redan i sin avhandling in samtliga av Marx' mest centrala begrepp i ett ekologiskt ramverk, vilket gör att han kan argumentera för att den ekologiska kritiken är ett bärande element i Marx tänkande om kapitalismen. Då inställer sig frågan: hur är det möjligt att detta undgått så många marxister? På denna fråga svarar Saito: Allt är Engels fel. Hans utveckling av denna tes i *Marx in the Anthropocene* är hans tredje bidrag till marxistisk teori, där han inte bara förklarar ursprunget till den klassiska marxismens ekologiska blindhet, utan också pekar på avgörande skillnader mellan Marx och Engels i synen på förhållandet mellan kapitalism, samhälle och natur. För den teoretiskt intresserade är detta bidrag kanske det mest intressanta, då det medför ett nytt sätt se på viktiga delar av den marxistiska teoritraditionen.

Saitos kritik av delar av den marxistiska traditionen för dess avsaknad av ett ekologiskt perspektiv riktar sig främst mot den västerländska marxismen, som Saito menar helt har förbisett Marx' tänkande kring den sociala metabolismen. Detta beror enligt Saito på att den västmarxismen i alltför hög grad förlitat sig på hur Engels tolkat, och efter Marx' död redigerat, sin forne intellektuella kompanjons texter. Enligt Saito var det Engels kritiska förhållningssätt till Liebig och hans teori om metabolismen som ledde honom till att i sin redigering av Marx' texter tona ner detta begrepp. Viktigt i sammanhanget är att Saito därmed också kritiserar den ekologiska marxismens portalfigurer Foster och Burkett, som han menar helt har missat de grundläggande skillnaderna mellan Marx och Engels ekologiska kritik.

Liksom Marx engagerade sig Engels i ett studium av den samtida naturvetenskapen, vilket låg till grund för hans teori om naturdialektiken (som publicerades postumt som *Naturens dialektik* år 1925). Här försökte han infoga naturvetenskaperna i den historiematerialistiska teorin, med det grundläggande argumentet att samhälle och natur i grunden styrs av samma dialektiska lagar. Engels drog slutsatsen att den dialektiska metoden måste ta sin utgångspunkt i ett studium av naturvetenskaperna och att först när den formulerats på denna grund kun-

de den tillämpas på samhället. Med utgångspunkt i en kritik av Hegels idealistiska filosofi, som tillskrev naturen dialektiska lagar, menade Engels i linje med den materialistiska filosofin att dessa lagar existerade objektivt i naturen och därför måste ”upptäckas” genom vetenskapliga studier. Dessa idéer anges ofta som bärande för den dialektiska materialism som upphöjdes till statsideologi i Sovjetunionen. Västmarxismen kritiserade och tog avstånd från detta synsätt som man menade ledde till ett mekanistiskt och positivistiskt sätt att analysera samhället. Samtidigt menar Saito att avfärdandet av Engels naturdialektik också medförde att Marx ekologiska kritik negligerades. Och Engels bidrog alltså till detta då han redigerade bort viktiga delar av Marx ekologiska kritik, vilket bidrog till att västmarxisterna missade en grundläggande skillnad mellan Engels och Marx tänkande om samhälle och natur.

Saito grundar detta argument i hur Engels redigerade Marx berömda mening om den ”metaboliska revan” i *Kapitalets* tredje band. I originalmanuskriptet skiljer Marx på den sociala och den naturliga metabolismen men Engels tog bort det senare begreppet. Vad som då går förlorat, menar Saito, är att Marx skilde på ”den första ordningens” (naturliga) universella metabolism, och ”den andra ordningens” (sociala) metabolism” som är specifik för den kapitalistiska epoken, och som genom att underkasta naturen värdeformen ger upphov revan i ämnesomsättningen mellan samhälle och natur. Detta synsätt representerar enligt Saito en metodologisk åtskillnad mellan Marx och Engels med avseende på hur de tog sig an förhållandet mellan samhälle och natur i det kapitalistiska samhället. Till skillnad från Engels menade Marx att naturen och samhället måste studeras med skilda metoder eftersom de styrs av olika logiker (som emellertid binds samman genom den sociala metabolismen). Detta fick också konsekvenser för hur de två studerade naturvetenskapen: medan Engels angreppssätt var teoretiskt och syftade till att urskilja rörelselagarna för naturens dialektik var Marx enligt Saito framför allt intresserad av att hitta empiriska belägg för den störning i ämnesomsättningen med naturen som kapitalismen orsakade. Att Engels inte såg poängen med Marx studier förklarar enligt Saito varför han

ignorerade de anteckningsböcker som Marx producerade efter publiceringen av *Kapitalets* första band. Om dessa anteckningsböcker kommit till världens kännedom hade förståelsen för Marx tänkande både om kapitalismen och kommunismen ändrats i grunden, menar Saito; för det är här som Marx skisserar sina idéer om nerväxtkommunism.

Det framstår som lite motsägelsefullt att Saito lägger så stor vikt vid Engels redigering av enskilda meningar i *Kapitalets* tredje band för att visa att det finns en grundläggande skillnad mellan marxismens två grundare när det gällde att formulera förhållandet mellan samhälle och natur i det kapitalistiska samhället. Detta motsäger det mer öppna förhållningssätt till tolkningen av Marx verk som Saito tillämpar i *Ecosocialism* och *Slow Down*.

I sitt försvar av Engels bidrag till den ekologiska marxismen tar John Bellamy Foster i texten ”Engels and the Second Foundation of Marxism” (*Monthly Review*, 2023) också fasta just på Saitos tolkning av Engels ändring av Marx formulering. Foster menar att Saito övertolkar ändringens betydelse, och att detta är ett symptom på att hela argumentet om en grundläggande skillnad mellan Engels och Marx ekologiska kritik är grundlöst. Foster pekar på hur Engels i *Naturens dialektik* formulerar en djupgående analys och kritik av kapitalismens konsekvenser för naturen, och menar att den inte motsäger, utan kompletterar, Marx perspektiv. Här finns inte utrymme att gå närmare in på denna intrikata debatt men det är värt att notera att Foster skriver att Saitos (grundlösa) kritik av Engels har politiska konsekvenser för vänstern då den vidmakthåller gamla motsättningar istället för att se potentialen i att integrera den högst aktuella ekologiska kritik som Marx och Engels var för sig utvecklade. Detta är kanske ändå att dra alltför långtgående slutsatser utifrån en marxologisk oenighet. Trots Fosters kritik råder det ingen tvekan om att Saito med sina tre böcker lämnat originella och tankeväckande bidrag till den ekologiska marxism som står för den mest intressanta utvecklingen av marxismen under 2000-talet – och att han därtill som få andra lyckats väcka ett förnyat intresse för Marx analys av kapitalismen utanför akademien.

Läs, lyssna, skriv!

Internationalen, vänsterns forum för analys och opinion

Den globala högerextremismen med Trump och Putin i spetsen driver oss in i en ny epok av reaktion, nationalism och krig. Och detta när mänsklighetens alla resurser måste mobiliseras mot klimathot, försörjningskriser och folkfördrivning. Det är lätt att se framtiden mörk. Men samtidigt söker miljontals människor världen över rättvisa och demokratiska lösningar, håller emot det värsta och hjälps solidariskt åt mot översvämningar, bränder, svält och förtryck.

Visionen av jämlika samhällen med lika rättigheter för alla kan inte utplånas och söker sig olika uttryck. Vårt är demokratisk socialistisk självförvaltning där de arbetande och idag så ofta maktlösa människorna själva styr samhällsutvecklingen. Men hur ska det gå till? Var finns försöken? Vilka är möjligheterna och misstagen?

Veckotidningen Internationalen som publiceras av Socialistisk Politik startades för femtio år sedan som en internationalistisk och demokratisk socialistisk röst i den tidens vänsteruppsving. Sedan dess har världshistoria skrivits och livet förändrats. I fjol, när presstödet avskaffades, övergick papperstidningen till tätare utgivning på nätet som **Internationalen.se** med nyheter, analyser, debatter, poddar och filmer. Dess socialistiska grund är densamma, liksom strävan att i dialog med hela vänstern söka svar på nuets utmaningar.

Läs, lyssna, skriv och debattera i Internationalen.se för hela vänsterns framtid. Och supporta utgivningen ekonomiskt. Internationalen.se görs i huvudsak av ideella krafter men behöver alla socialisters stöd för teknik, plattformar och redaktionell stabilitet.

Tillsammans, mot högertider - för en kämpande socialistisk vänster!

**SKRIV TILL
INTERNATIONALEN:**
intis@internationalen.se

STÖD INTERNATIONALEN
genom SP:s kampfond PG 39691 – 1
eller Swisha 123 052 4934

**BLI MÅNADSGIVARE FRÅN
DITT EGET BANKKONTO** konto
9960 3400 396 911 (kampfonden)

INTERNATIONAL DONATIONS:
Nordea IBAN
SE3795000099603400396911
BIC/SWIFT NDEASESS
Organisationsnummer
802006-9434

Skribenter i detta nummer.

JIM CALDERYD har studerat engelsk litteratur och sociologi vid Göteborgs universitet. I sina studentuppsatser utforskar han samtida skönlitterära verk inom genren autofiktion samt deras modernistiska föregångare utifrån sociala kategorier som klass, sexualitet, kön och etnicitet.

EVELINA JOHANSSON WILÉN är medlem i Röda rummets redaktion och arbetar som biträdande lektor i genusvetenskap vid Örebro universitet.

TOIVO JOKKALA är journalist och politisk skribent. Han var verksam som miljö- och klimatpolitisk rådgivare i EU-parlamentets vänstergrupp GUE/NGL i Bryssel mellan 2020 och 2024. Dessförinnan, 2015–2020, var han chefredaktör för tidningen Arbetaren. Han har genom åren varit engagerad i fackföreningsrörelsen, miljörörelsen och djurrättsrörelsen.

ANDERS KARLSSON är ledarredaktör för Internationalen och ingår i Röda rummets redaktion.

ANDERS RAMSAY har arbetat som lektor i sociologi vid olika lärosäten, senast vid Mittuniversitetet. Han ägnar sig numera åt fri forskning om Marx och den kritiska teorin.

LOTTE SCHACK är doktorand i sociologi och skriver en avhandling om den svenska klimatrörelsen. Ingår i Röda Rummets redaktion.

MARIA SUNDVALL är pensionerad överläkare i psykiatri och medlem i Socialistisk Politik. Mångårig aktivist i Folkkampanjen för Gemensam Valfärd.

LUDVIG SUNNEMARK är doktorand i sociologi vid Universitetet i Oslo och skriver en avhandling om globala sociala rörelser och kollektiv identitet och konstruktionen av globala civilsamhällen. Ingår i Röda Rummets redaktion.

PER-ANDERS SVÄRD är lektor i statsvetenskap vid Södertörns högskola. Han har en bakgrund i den utomparlamentariska vänstern, globaliseringsrörelsen och djurrättsrörelsen. I dag skriver han regelbundet ledare och krönikor i tidningen Arbetaren och är aktiv i Centrum för marxistiska samhällsstudier.

HÅKAN THÖRN är professor i sociologi vid Göteborgs universitet. Hans senaste bok är *I apokalypsens skugga: miljörelser och industrikapitalism 1870-2020* (skriven tillsammans med Carl Cassegård). Medlem i Röda Rummets redaktion.

MARIA WALLSTAM är doktorand vid Institutet för Bostads- och Urbanforskning (IBF), Uppsala universitet där hon forskar på byggbranschens politiska ekonomi. Tillsammans med Bostadsforskningskollektivet Fundament är hon författare till boken *Kris i Bostadsfrågan* (Daidalos, 2023).

FELICIA WARTIAINEN är statsvetare och arbetar för närvarande som biträdande forskare med fokus på samiska rättighetsfrågor vid Göteborgs Universitet. Hon är även aktiv i föreningen Amnesty Sápmi.

KJELL VOWLES är postdoktor på institutionen för sociologi och arbetsvetenskap vid Göteborgs universitet. Hans forskning berör frågor som handlar om varför samhället inte lyckats med den nödvändiga klimatomställningen. Särskilt har han intresserat sig för frågor om klimatförnekelse, nationalism och motstånd mot klimatpolitik. Tidigare arbetat som journalist, bland annat som redaktör för numera nedlagda *Klimatmagasinet Effekt*.

JOHAN ÖRESTIG KLING är doktor i sociologi och ingår i Röda Rummets redaktion.

röda rummet.

Röda Rummet är Socialistisk Politikskvartalstidskrift (tidskriften hette 1969–1996 *fjärde internationalen*). Utkommer med fyra nummer per år. Nummer 96 sedan starten 1997 (nummer 206 sedan 1969).

För innehållet i artiklarna ansvarar respektive författare.

Redaktionen: Peter Jervelycke Belfrage, Åsa Hjalmsers, Evelina Johansson Wilén, Patrik Vulkan, Carl Wilén, Martin Fahlgren, Johannes Jensen, Anders Karlsson, Jakob Sandberg, Christina Schmidt, Johan Örestig, Lotte Schack, Håkan Thörn, Car Cassegård, Ludvig Sunnemark, Mikael Omstedt och Mattias Börjesson.
Ansvarig utgivare: Anders Karlsson
Grafisk form: Ulf Östman
Omslagsfoto: Ulf Östman

Post till redaktionen: Box 7043, 402 31 Göteborg
E-post: rodarummet@hotmail.com
Prenumeration: 300 kronor för fyra nummer
Bankgiro: Tidskriftsföreningen Röda rummet BG 593-9962
Hemsida: www.rodarummet.org
Tryck: Trydells, 2025
Upplaga detta nummer: 650
ISSN: 1403-3844

röda
rummet.
socialistisk
teoretisk
tidskrift